

חוברת

דף השבוע

מסכת כתובות חוברת כו

דף ~ ק"ה

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה ארבעה חלקים:

- א קושיות פשוטות - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד
- ב עומק הדף - להעמיק קצת בגמ' ורש"י, על פי דברי גדולי המפרשים
- ג התוספות העיקריין - להדגיש את התוספות הנחוצין ביותר
- ד סוגיית הדף - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות

NEW SECTION

התוספות העיקריים

שני דיני

מסורת

גמ' (ב) טעמוט (ג)
שקלים א. ע"ש א' (א) ויטא
ז. ע"ש

הגהות הב"ח

(ב) גמ' ב' דבורי. נ"כ פי'
רש"י מגילה י ע"ב דבר
הוא המחוזה המנדלג בין
הקדש ובין קדש הקדשים:
(ג) תרומ' ד"ה שבעה טו'
ממילא הו' ואיכא תנא
דאמר שבעה הו' ואיכא
תנא דאמר שבעה וכו':
(ד) ב"מ פ"ג הל' א'
מבריתא ממני' למדות
טו':

תורת אור

גמ' א' ואיך שיקראו מה
אין זה לפני מאה איש
ואמר הן קצת ויאלכו כי
כה אמר ה' אלהי וכו':
(מס' י"ד טו')

האי עשה והאי עשה. מלות הדיינים עשה וספסותם לרק: עשה דכבוד
תורה. דיניה דהאי גברא דהוא עשה דאיכא כבוד תורה לרב ענן
בהדיה עדיף: סדר אליהו רבה. שלמד מו' למינה סדר אליהו זוטא
שלמד במו' המינה: הוה ריתחא. כעס של מקום ובה רעב לעולם:

דבי מופטרי. תלמידיו ממנו לעמוד
מבית המדרש: הוה פיישי גביה. אוכלי
שלמו חרי אלפים ומאמס דכמיב
עשרים לחס ולחס כבורים הא עשרים
וחד וכרמל הרי עשרים ומתקין וכל אחד
לפני מאה איש חרי אלפין ומאמס:
בתליסר אמוראי. השומעין מפיו
ומלפניו לרבי זה מכלן וזה מכלן
ומלפניהם ומלאחור ומתחלקין למקומות
הרבה שהיה העם רב: וכפי ליה ליומא.
מאפיל את התמה והיה יוכר בא"י:
מגזיה פפרי. של כל אלס ואלס
שאסור להשהות ספר שאינו מוגה
משום אל טען כהליך עולה ורלו
בית דין שהיו מתעללין בדבר והפקירו
תרומת הלשנה לכך: בית אבטינס
ובית גרמו נמסקת יומא (דף נח).
בדבדי. כפרות סנגד הפסחים
דלגניעושה ענידי ואין תחת בנין אבל
כל לורך בנין כגון פרכות המגדלות
בין היכל לקדשי הקדשים שהיו במקדש
שני במקום אמה טרקסין שעשה שלמה
בבנין ראשון ואנשי הגולה עשו את
ההיכל גבוה מאד ולא יכול בנין צעירי
אמה להתקיים בגובה כזה ולהרחיבו
לא יכל לפי שמקלרים את ההיכל או
את קדשי הקדשים ושעו שתי פרכות
וצנייהם אמה כדאמרין נמסקת יומא
(דף נח): ואזון פרכות נעשו מקדשי
צדק הבית: ז' שעריה. לעזרה:
שתיים בדבדין. תחת אמה טרקסין:
ושתיים בנגוד בעליה. להגדיל בין
עלייה היכל לעליית קדשי הקדשים וגם
הן במקום אמה טרקסין: המגדלות
בנייהו לפרה. בתורות הצנויות כסלעים
בירושלים ותפתיהם חלל מפני קבר
הההום כדמתן במס' פרה (פ"ג משה ג)
ומייתין לה צפרק היסן תחת המטה
(סוה דף נח). ובזון נשים עובדות
ויולדות שם ומגדלות שם צנייהם
לזכר פרה אדומה לעסוק בשריפתה
ומיילי מימיה ולהוות כל שבעה על
כהן השורפה כדאמרין נמסקת יומא
(דף נח). ומעלה זו עשו לה להתעסק
בה מיעוקות שלא נעמלו מימיהם מפני
שאלו נהן לעשותה בטובל יוס
כדתן ממומאין היו הכהן השורף את
הפרה ומטבלין אותו להאיא מלגן
של דזוקין שהיו אומרין במעורבי
משם היא נעשית: נשים יקרות.
עשיות: מפינסות. בלגוס וקסות:
כלי

פרק שלשה עשר

כתובות

קו.

עין משפט גור מצוה

יא מ"י פכ"א מהל'
סנהדרין הל' ופ"ו מהל' ח"ח
הל' א' סנה ללון דם טו"ע
ח"מ ט' טו פ"ה א' ונב"ה
וסעף ג'
יא ב ג ד מ"י פ"ד מהל'
שקלים הל' ז'
יב ה מ"י ט"ה ז'
יג ו א מ"י ט"ה א' ב'
יד ח מ"י ט"ה א' ד'

פניני רש"י

מבי רב. בית המשפט:
(יומא טו': ד"ה כט"ה)
בתליסר אמוראי.
חריסר עילוי דדיני.
עליות מלאות דינרי וכו'
והוחמה כעלמה הוא כלומר
הון עתק מאלך כך פירש
רבינו הלוי וכן בכל מקום
כגון מלסר גמלי ספקי
עריפתה...
(שם קט' ד"ה מרסר
עליות)
במעריבא. הלך שראל:
(שם פ"ג ד"ה מעלה)

תוס' ר"ד

קמיה אבר האי עשה והאי
עשה עשה דכבוד תורה עדיף
סלקיה לדינא דיתמי ואחתי
לדיניה כיון דחייב בעל דינה
לדיניה אלא כיון דחייב עשה
הוה גביל אליה דהוה חייב
ליה סדר אליהו כיון דעבד
הכי לא אחא יתיב בתעניתא
ובעא רחמי ואחא ואפי' הוה
מכתיב הוי יתיב בחיובתא
ומתני והיינו דאמרי סדר
אליהו רבה וסדר אליהו זוטא:

והיינו דאמרינן סדר אליהו רבה וסדר אליהו זוטא. א"ר לפי
שהפסיק בלמודו לרב ענן חלקו לשני סדרים ובפסע לראשון
למד ממנו יותר מן הארבע ידות קרי לראשון סדר אליהו רבה
מומין שבירושלים היו נוטלין שברין.
תימה דהמתן בכתובות פרק עד כמה
(דף נח): וטעם הטעם שכל להיות רואה
בכרות און שומעין אותן על פו וי"ל
כמו שמתלמי למעלה ועוד דהתם דוקא
בכתובות שיש לחוש שמה שמוס שכל
יתירטו אבל הכא מייירי צדדיקת מומי
שאר קדשים והכי אימא בשליה פרק
התקומה בשקל"י (דף ז') דלמך מצדדי
מומי קדשים וטעמים שכן מתרומת
הלשנה: ב"מ מ"ד הלכות קמיצה.
והא דלא חשיב הלכות מליקה שכלל
הלכות שמעיה הן: **שבעה כנגד**
ז' שערים. לשבעה שערי עזרה קאמר
אומר רבי דס"ל כהנא דמתני' דמס'
מדות בפ"ק (משה ד') דמתן ז' שערים
היו בעזרה ג' בלשון וג' בדרום ואחד
במזרח והא דמתן התם לעיל בשלשה
מקומות הכהנים שומרים כו' על המשכה
שערי העזרה כו' במס' תמיד בפ"ק
(דף נח). פריך לה ומשני אביי תרי
מנייהו לא צעי שימור ורבא משני תנאי
היא דמתני' און פוחתין [מג' וצריך וז'
אמרילין רבי נתן אומר און פוחתין]
מ"ג וצריס כנגד י"ג שערים דל
משכה דהר הבית פשו להו ממניא אלו
ח' דעזרה אלמא איכא תנא דלמך
ממניא הו' (א) ואיכא תנא דלמך
תמשה הו' תימה אמאי מייית רבא
הך תנאי (ב) ממתני' דמדות היה
יכול להביא דמתן התם צפ' שני (משה)
(א) שלש עשרה השתחוואות היו שם
אלא יוסף בן מתן אומר כנגד י"ג
שערים ועוד תימה להאי כלאן מתחלק
רביעי דעל כרחין להאי תנא דס"ל
ד"ג שערים היו בעזרה לא מני למימר
דקסבר ח' ודל תמשה דהר הבית דהא
מפרש התם שמש של אותן שערים
דהר הבית המפורש בפ"ק דמדות שני
שערי חולדה מן הדרום וקיפוטס מן
המערב ועדי מן הלשון שער מזרחי
שזון הצירה עליו צורה ואומר ר"מ
ללעולם ס"ל לההוא תנא דו' שערים
היו בעזרה והא דחשיב י"ג היינו עס
השערים הקטנים והכל חשיב מדע
דהא חשיב פישפישן שהיו לשער נקרו
אלא גדולים לא היו בעזרה אללא ז' והן
אותן המפורשים בפ"ק והמעין שם
ימלא דשער הקרבן דפ"ק הוא שער
הבטורות דפ"ז ואותן י"ג שערים מדדות
שעריים מני נמסקת שקלים כל אותה
משנה ממש צפ' י"ג שופרות אבל אין
שני בה אללא יוסף בן מתן כמו ששני
במס' מדות ובגמרא דירושלמי קאמר
מתני' אללא יוסף בן מתן דקאמר כנגד
י"ג שערים לרבען ז' שערים הו'
בעזרה דעתייהו דרבען היסן היו
השתחוואות האלו כי היא דתנינן
מתן י"ג פרכות היו בה שפרכו

האי עשה והאי עשה ^אעשה דכבוד תורה
עדיף סלקיה לדינא דיתמי ואחתי לדיניה
כיון דחוא בעל דיניה יקרא דקא עבד ליה
איסתתם מענתיה: רב ענן הוה רגיל אליהו
דאתי גביה דהוה מתני ליה סדר דאליהו כיון
דעבד הכי איסתלק יתיב בתעניתא ובעא
רחמי ואחא כי אחא הוה מבועית ליה בעותי
ועבד תיבואת ויתיב קמיה עד דאפיק ליה
סידריה והיינו דאמרי סדר דאליהו רבה סדר
אליהו זוטא בשני דרב יוסף הוה ריתחא
אמרי ליה רבנן לרב יוסף ליבעי מר רחמי אמר
להו השתא ומה אלישע דבי הוה רבנן מיפטרי
מקמיה הוה פיישי תרי אלפן ומאתן רבנן
בעידן ריתחא לא הוה בעי רחמי אלא איבעי
רחמי וממאי דפיישי הכי דכתיב ^אויאמר
משרתו מה אתן זה לפני מאה איש מאי לפני
מאה איש אילימא דכולהו לפני מאה איש
בשני בצורת טובא הוה אלא דכל חד וחד
קמי מאה איש כי הוה מיפטרי רבנן מבי רב
הוה פיישי אלפא ומאתן רבנן מבי רב הונא
הוה פיישי תמוני מאה רבנן רב הונא הוה
דריש בתליסר אמוראי כי הוה קיימי רבנן
ממתיתתא דרב הונא ונפצי גלימיהו הוה
סליק אבאק וכסי ליה ליומא ואמרי במערבא
קמו ליה ממתיתתא דרב הונא בבלאה כי
מיפטרי רבנן מבי רבה ורב יוסף הוה פיישי
ארבע מאה רבנן וקרו לנפשייהו יתמי כי הוה
מיפטרי רבנן מבי אביי ואמרי לה מבי רב
פפא ואמרי לה מבי רב אשי הוה פיישי מאתן
רבנן וקרו נפשייהו יתמי דיתמי ^אד"ר יצחק בר
דריפא א"ר אמי ^אמבקרין מומין שבירושלים
היו נוטלין שברן מתרומת הלשכה אמר רב
יהודה אמר שמואל ^את"ח המלמדין הלכות
שחיטה לכהנים היו נוטלין שברן מתרומת
הלשכה אמר רב גידל אמר רב ^את"ח
המלמדים הלכות קמיצה לכהנים נוטלין
שברן מתרומת הלשכה אמר רבה בר בר
חנה אמר ר' יוחנן ^אמגיהי ספרים שבירושלים
היו נוטלין שברן מתרומת הלשכה אמר רב
נחמן אמר רב נשים האורגות בפרכות נוטלות
שברן מתרומת הלשכה ^אואני אומר מקדשי
בדק הבית הואיל ופרכות תחת בנין עשויות
מיתבי נשים האורגות בפרכות ובית גרמו על
מעשה לחם הפנים ובית אבטינס על מעשה
הקמרת כולן היו נוטלות שברן מתרומת
רבי זירא אמר רב ^אשלשה עשר פרכות
שבעה שערים ארד לפתחו של היכל ואחד
לפתחו של אולם ^ב ב' בדברי ב' כנגדן בעליה: ת"ר ^אנשים המגדלות בניהן
לפרה היו נוטלות שברן מתרומת הלשכה אבא שאול אומר נשים יקרות
שבירושלים היו זנות אותן ומפרנסות אותן בעא מיניה רב הונא מרב
כלי

מלכי יון וחורו וגדורס וגורו כנגדס י"ג השתחוואות ואס תאמר לרבען נניי שבעה שערים מאי קמתמה כנגד מי הו'
השתחוואות איניה נמי מודו דעס הקטנים היו שלשה עשר כדפרישתי ואומר רבינו חס כיון דלא חשיבי בעינייהו כל כך שיקראו
אותם שערים אין נראה שיהא השתחוואות כנגדס אללא אללא יוסף בן מתן קרא אותם שערים. מ"ר:

וי

דף קה.

גמ', קשיא תלתא אתרין קשיא גזילות אנזירות

קשיא:

קשה, דאם הגמ' נקטה דגזירות וגזילות הם שני דברים נפרדים, ולכן מקשה 'גזילות אנזירות', א"כ מה היא הקושיא 'תלתא אתרין', הא שפיר י"ל שהיו ג' דיני גזילות, ורק ב' מהם היו דיני גזירות.

תירוץ:

בתוס' (ד"ה דקשיא) תירצו, דלא מסתבר שיהא לדיין אחד ב' שררות נפרדות, שהרי הרבה תלמידי חכמים חשובים היו בירושלים. [וע"ע בתוס' שם, ובפני יהושע (לתוס') שכתבו עוד תירוצים].

גמ', ותו ליכא והאמר ר' פנחס כו', דיינין טובא הוו וכי קאמרי' אגוזרי גזירות

קשיא:

קשה, מה היא קושיית הגמ', הא פשיטא שהיו בירושלים יותר משני דינים.

תירוץ:

בספר חידושים וביאורים (ד"ה ותו ליכא) ביאר, שהמקשן נקט דשאר הדיינים בירושלים לא דנו דיני גזילות, ולכן מקשה הגמ', הרי שצ"ד בתי דינים היו בירושלים, וחזינן מזה שהיה שם עם רב מאד, וא"כ בודאי היו צריכים יותר משני דינים כדי לדון דיני גזילות, עיי"ש שביאר תירוץ הגמ' לפי דבריו. [וע"ע בשיטמ"ק (ד"ה ונראה) שכתב עוד תירוץ].

גמ', גוזרי גזירות שבירושלים היו נוטלין שכרן צ"ט מנה מתרומת הלשכה

קשיא:

קשה, היאך היה מותר להם ליטול שכרן מתרומת הלשכה, שהיה ממון הקדש.

תירוץ:

החזו"א (סי' קמח נד.) תירץ, שתקנת הגזירות היתה גם צורך להקדש, משום שאם יתרבו הגזלנים בירושלים, לבסוף יבא גזל למזבח, ולכן היה מותר להשתמש עם ממון הקדש כדי למנוע את העם מגזל. [וע"ע בשיטמ"ק בשם הראב"ד שתירץ באופן אחר].

גמ', וכי לא אתי לאצלויי דינא מי שרי

קשיא:

קשה, מדוע אסור ליקח שוחד משני בעלי דינים, הא אין לחוש שיטה את הדין לשום אחד מהם.

תירוץ:

המאירי (ד"ה עיקר הטעם) תירץ, שיש לחוש שיעשה הדיין פשרה בין הבעלי דינים אפילו באופן שבאמת אחד מהם הוא חייב גמור. [וע"ע בדרישה (חו"מ סי' ט ס"ק א) ובאג"מ (חו"מ ח"ב סי' כו) שכתבו עוד תירוצים].

דף קה:

גמ', אמר רבא מאי טעמא דשוחדא

קשיא:

קשה, מה היא קושיית הגמ', הלא מצות התורה אינם צריכים טעם כלל, ולא דרשינן טעמא דקרא.

תירוץ:

בעיון יעקב (לעין יעקב) תירץ, שקושיית הגמ' היא, אמאי החמירו חכמים כל כך באיסור שוחד, לתקן משמרת על גבי משמרת, ולאסור אפילו בחשש רחוק לשוחד. [וע"ע בעין אליהו (לעין יעקב) ובספר משמר הלוי (ד"ה אמר רבא) שכתבו עוד תירוצים].

גמ', אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור כו', היכי דמי שוחד דברים כי הא דשמואל וכו'

קשיא:

קשה, הלא במעשים המובאים בגמ' בסמוך השוחד היה במעשה ולא בדיבור, והיאך מביאה הגמ' מעשים אלו כדי להראות 'היכי דמי שוחד דברים'.

תירוץ:

הפרישה (חו"מ סי' ט ס"ק ד) שעיקר כוונת הגמ' היא להוכיח ממעשים אלו שאיסור שוחד נוהג אפילו באופן דליכא ריוח ממון, וממילא מסתבר לומר דהאיסור נוהג גם בדברים בעלמא.

גמ', לא קיבל מיניה א"ל פסילנא לך לדינא

קשיא:

קשה, שמאחר שלא הסכים להיות הדיין, לכאורה שוב לא שייך שוחד כלל, וא"כ למה לא קיבל מיניה.

תירוץ:

בפרדס יצחק (אות יח) כתב, דמבואר במהרש"א (קו. ד"ה אותיב), שכיון שהיה ניתן מתחילה בתורת שוחד, שוב אסור לו ליטלו אע"פ שלבסוף לא הסכים להיות דיין. [ועיי"ש בפרדס יצחק באריכות, שהביא עוד הרבה תירוצים].

גמ', אמר רבא מריש הוא אמינה הני בני מחוזא כוליהו רחמי לי וכו'

קשיא:

קשה, אם רבא חשב שכל בני העיר היו אוהבים אותו, א"כ היאך היה מותר לו להיות דיין להם, והא הגמ' לעיל (בסמוך) מביאה בשם ר' פפא, 'לא לידון איניש דינא למאן דרחים ליה'.

תירוץ:

בחי' רבי עזריאל (ד"ה לענ"ד) תירץ, שהאיסור לדון מאן דרחים ליה שייך דוקא אם הדיין אוהב אחד מבעלי הדינים, שיש לחוש שיטה את הדין לטובת חברו, אבל אם הדיין אוהב שני בעלי הדינים, אין איסור בדבר, שאין לחוש שיטה את הדין. ולכן היה מותר לרבא להיות דיין לבני מחוזא אם כולם היו אוהבים לו. [וע"ע בהפלאה (ד"ה אמר רבא) שתירץ באופן אחר].

דף קה

תוכן

- א. היאך נטלו גוזרי הגזירות שכרם מתרומת הלשכה
- ב. ב' מהלכים בשיטת ר' מאיר
- ג. אם מחילה בלב מהני
- ד. בענין שוחד דברים

א) היאך נטלו גוזרי הגזירות שכרם מתרומת הלשכה

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה בשם ר' יהודה אמר ר' אסי, 'גוזרי גזירות שבירושלים היו נוטלין שכרן צ"ט מנה מתרומת הלשכה'. וברש"י (ד"ה נוטלין) ביאר, שהיו צריכים ליטול שכר, משום שלא היו עסוקין במלאכה. וברש"י במהדור"ק (מובא בשיטמ"ק ד"ה גוזרי) כתב וז"ל, 'דייני גזרות לא היו עוסקין כלל במלאכה אחרת, אלא כל שעה היו גוזרין גזרות, לפיכך היו נטלין מזונות שלהן מתרומת הלשכה'.
- ב. **קושיית האחרונים:** הקשו הרבה מפרשים, היאך נטלו דייני גזירות את שכרם מתרומת הלשכה, הא אף שהיה מוטל על הצבור לפרנס אותם, כיון שלא היו עסוקין במלאכה, מ"מ היאך השתמשו הצבור עם הממון של התרומת הלשכה לצורך זה, הלא התרומת הלשכה היה ממון הקדש, והיתה מיוחדת לצורך הקרבת קרבנות צבור. ומצינו כמה דרכים ליישב קושיא זו.
- ג. **מהלך א', ראב"ד:** השיטמ"ק (ד"ה וכתבו תלמידי הרשב"א) הביא בשם הראב"ד ליישב, שתקנת הגזירות היתה נחשבת 'צורך עבודה', משום שהיו גוזרין גזירות וקנסות על כל עוברי עבירה כדי לייסרן, [ולא רק על גזלנים], בין במקדש בין בגבולין, לפיכך היו יכולים להשתמש עם ממון מתרומת הלשכה לצורך זה.
- ד. **חזון איש:** החזון איש (קדשים סי' כח אות ה) תירץ על דרך הראב"ד, אבל באופן אחר קצת, שגם הוא כתב, שתקנת הגזירות היתה נחשבת צורך עבודה, ולפיכך הותר לדייני גזירות ליקח שכרם מתרומת הלשכה, כדברי הראב"ד, אך הוא ביאר הדבר מטעם אחר, משום שבלא תקנות אלו יתרבו ח"ו גזלנים בישראל, ולבסוף יביאו גזילה למזבח.
- ה. **מהלך ב', דברי אליהו:** בספר דברי אליהו (סי' לז) תירץ הקושיא באופן אחר, וכתב, דמבואר מכאן יסוד גדול בדיני תרומת הלשכה, שבאמת אינה מיוחדת דוקא להקרבת קרבנות, אלא היא מיוחדת בשביל צרכי צבור, ולכן השתמשו עמה לצורך קרבנות צבור, שהיא מצרכי הצבור, אך היו יכולים להשתמש עמה גם לשאר צרכי הצבור, כמו לפרנס גוזרי גזירות. וכיסוד דבריו כתב גם המקדש דוד (קדשים סי' לה).

ב) טעם האיסור ליקח שוחד מב' בעלי הדינים

- א. **סוגיית הגמ':** מבואר בגמ', שאסור לדיין ליקח שוחד אפילו משני בעלי הדינים, אע"פ שבכה"ג אין לחוש שהוא יטה את הדין כמו אחד מהם. ומביאה הגמ' ראייה לזה מהא דמבואר בברייתא, שאסור ליקח שוחד אפילו כדי לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, וילפינן כן מדרשה, ומוכח מזה שאיסור שוחד נוהג אפילו באופן שאין לחוש שיטה הדיין את הדין, וא"כ ה"ה שאסור ליקח שוחד משני בעלי הדינים.
- ב. **צריך ביאור:** העירו הרבה מפרשים, שהדבר טעון ביאור, שלכאורה לא מובן טעם האיסור, שלכאורה פשוט שהטעם באיסור שוחד הוא משום שהשוחד יעור עיני חכמים, וא"כ למה יהא אסור באופן שאין לחוש שיטה את הדין. [ואע"פ דדרשינן דין זה מדרשה, ונמצא שהוא גזירת הכתוב, ואין להקשות על התורה, מ"מ יש לעיין בטעם הדבר, כיון שנראה תמוה]. ומצינו כמה מהלכים בזה, כמו שיתבאר.
- ג. **מהלך א', מאירי:** המאירי (ד"ה עיקר) ביאר, שגם בזה יש לחוש שיטה הדיין את הדין, דשמא יעשה פשרה ביניהם במקום שמן הראוי להכריע את הדין בהחלט כמו אחד מהם. וכ"כ ההפלאה (ד"ה אמר רבא). והעירו האחרונים, שלפי דבריהם לכאורה יוצא, שבאופן שבעלי הדינים עצמם רוצים לעשות פשרה, לא יהא אסור לדיין ליקח שוחד משניהם.
- ד. **מהלך ב', אגרות משה:** האג"מ (ח"מ ס"ב סי' כו) תירץ על דרך המאירי, אך להיפוך, שיש לחוש שיטה הדיין את הדין, דשמא ירצה הדיין לעשות פשרה, אבל בעלי הדינים לא ירצו בכך, שכל אחד חושב שהוא יצא זכאי, ומחמת השוחד יבחור הדיין להכריע את הדין בהחליט, ולא להטיל פשרה ביניהם, וחידש האג"מ, שגם זה מקרי הטיית הדין, כיון שהשוחד השפיע על הדיין לשנות ממה שהיה רוצה לדון.
- ה. **מהלך ג', דרישה:** הדרישה (ח"מ סי' ט ס"ק א) ביאר, שבאמת טעם איסור שוחד לא שייך בלוקח משניהם, אך מ"מ אסרה התורה גם בכה"ג, כדי שלא תחלוק בין שוחד לשוחד. וכ"כ הפני יהושע (ד"ה והיכי), והוסיף, שאם יקח הדיין משני בעלי דינים, לבסוף יבא ליקח שוחד אף מבעל דין אחד. [ועי' לקמן (סי' ג), שי"א שגדר איסור שוחד הוא מטעם קרוב, ולפי"ז מובן שפיר טעם האיסור בלוקח משניהם].

ג) אם גדר איסור שוחד הוא מדין קרוב

- א. סוגיית הגמ': הגמ' מביאה בשם רבא, 'מאי טעמא דשוחדא, כיון דקביל ליה שוחדא מיניה איקרבא ליה דעתיה לגביה, והוי כגופיה, ואין אדם רואה חובה לעצמו, מאי שוחד, שהוא חד'. וביאר רש"י (ד"ה שהוא חד), 'הנותן [הבעל דין] והמקבל [הדיין] נעשים לב אחד'.
- ב. יסודו של התומים: התומים (סי' ט ס"ק א) כתב להוכיח מדברי הגמ' בסוגיין יסוד גדול, דגדר איסור שוחד הוא מטעם קרוב, שהדיין נעשה קרוב אצל הבעל דין, והרי קרוב פסול להיות דיין. ועל פי זה חידש התומים, שאיסור שוחד אינו נוהג לגבי דיין שהוא גוי, שאע"פ שגם נכרים מוזהרים בדינים (שהוא מז' מצות בני נח), מ"מ איסור שוחד לא שייך לגביהם, שהרי לגבי גויים ליכא פסול קרוב, [עיי"ש שהוכיח כן].
- ג. דעת החולקים: אולם דברי התומים אינם מוסכמים לכולי עלמא, שבשו"ת חות יאיר (סי' קלו) מסתפק אם מותר ליתן שוחד לדיין נכרי, ובדברי משפט (סי' ט ס"ק א) האריך לתמוה על התומים בזה, וכן במנחת חינוך (מצוה פג אות ה) הביא שיש חולקים בזה.
- ד. קושיית המנחת חינוך: המנחת חינוך (שם) הקשה על התומים, שלכאורה מבואר להדיא בירושלמי דלא כדבריו, שהרי הרמב"ן על התורה (פרשת וישלח לד, יג) הביא בשם הירושלמי דבן נח שלקח שוחד נהרג, הרי להדיא שגם לקיחת שוחד הוא בכלל 'דינים' שנצטוו בהם בני נח.
- ה. ב' מיני שוחד: השואל ומשיב (קמא סי' רל) כתב, שיש ב' מיני שוחד: א. לקיחת שוחד לדון דין שקר. ב. לקיחת שוחד לדון דין אמת. וכתב, שיש לחלק בזה בין נכרי לישראל, שלגבי דיין ישראל אסור ליקח שוחד אפילו כדי לדון דין אמת, כמבואר בגמ' לעיל (עמ' א), אך דיין גוי מוזהר רק שלא להטות הדין לשקר, אבל מותר לו ליקח שוחד כדי לדון דין אמת.

ד) בענין שוחד דברים

- א. סוגיית הגמ': הגמ' מביאה מברייתא, 'ושוחד לא תקח אינו צריך לומר שוחד ממון, אלא אפילו שוחד דברים נמי אסור'. ומבארת הגמ', היכי דמי שוחד דברים, כגון העובדא עם שמואל, שעשה לו אדם טובה, ומשום כך פסל שמואל את עצמו מלדון על דינו. ומביאה הגמ' עוד כמה עובדות כעין זה, שאנשים עשו טובות לאמוראים, ומשום כך פסלו האמוראים את עצמם מלדון על דינם.
- ב. שוחד דברים: הפרישה (ח"מ סי' ט אות ד) העיר, שבכל העובדות המובאים בגמ' השוחד אינו בדיבור, אלא במעשה, ומבואר ד'שוחד דברים' אין פירושו שוחד ע"י דיבור, אלא 'שוחד ענינים', ועיקר הכוונה היא, דלא בעינן שוחד ממון ממש. אמנם כתב, שמסתבר לומר שגם שוחד בדיבור בעלמא אסור, כגון להקדים שלום למי שלא היה רגיל להקדים לו שלום. וכן פסק הסמ"ע (ח"מ סי' ט ס"ק ד).
- ג. איסור או חומרא: נחלקו הראשונים לגבי העובדות המובאים בגמ', אם יש בכה"ג איסור גמור או לא. התוס' (ד"ה לא) כתבו, דמה שפסלו האמוראים את עצמם מלדון דינים, אין זה מדינא, אלא היו מחמירין על עצמם חומרא בעלמא. אולם הב"ח (ח"מ סי' ט) דייק מדברי הרמב"ם (הל' סנהדרין פכ"ג ה"ג) דס"ל שיש בזה שוחד גמור, ונפסלים האמוראים מדינא מלהיות דיינים. וכן דייק הרדב"ז (לרמב"ם שם).
- ד. שיטת התוס' בסנהדרין: עוד שיטה ג' מצינו בזה, שהב"ח (שם) דייק מתוס' בסנהדרין (ח. ד"ה פסילנא) שיש לחלק בין הציורים, שמעיקר הדין שוחד שייך רק באופן שהדיין קיבל איזה דבר סמוך לדין, ואפילו אם קיבל רק מלאכות וסיוע, כגון הך דפרח גדפא וכסייה רוקא, אבל באופן שלא קיבל הדיין שום דבר, כגון הך דר' ישמעאל שהאריס הביא לו מה שבאמת היה שלו מקודם, בזה ליכא שוחד מדינא.
- ה. אגרות משה: באגרות משה (ח"מ ח"ב סי' כו ענף ג) כתב לחדש, שכל המחלוקת הראשונים הנ"ל, אם יש בזה איסור שוחד מדינא או שהוא רק חומרא, לא נחלקו בזה אלא לגבי העובדות המוזכרים בסוגיין, שהם דברים קטנים שרבים אין מחשיבין זה להנאה כלל, אבל באופן שרבים מחשיבין הדבר להנאה גמורה, בזה כולי עלמא מודו שיש בו איסור שוחד מדינא, ונפסל הדיין מלדון את הדין.

דף קה

חקירה בגדר איסור שוחד'

גמרא:

והתניא ושוחד לא תקח מה ת"ל כו' אלא
אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב

תמצית הסוגיא:

בגמ' הובא דין איסור לקיחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב, ועיקר איסור שוחד היינו שלא יקח ממון וידון את הדין, אמנם יש חקירה גדולה בעיקר גדר איסור לקיחת שוחד האם הוי עצם נטילת הממון או לדון לאחר ששחדו אותו בממון, ויש נ"מ אי שייך לומר אי עביד לא מהני על עצם לקיחת הממון שלא יוכל לקנותו.

דהרמב"ם חידש דיש חיוב להחזיר דמי השוחד להבעל דין, ונתקשו הפוסקים מהכ"ת דבר זה, ויש שתי' עפ"י הגמ' תמורה דף ד: דנחלקו אביי ורבא אי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני או לא מהני.

דהרמב"ם פסק דלא מהני [יש מבוכה בזה גופא] ושפיר כתב דחייב להחזיר השוחד, וכן פסק בשו"ע חו"מ סי' ט'. אמנם במהר"ם שיק העיר דזהו רק אי האיסור הוא לקיחת השוחד, אבל הוא כותב דנראה לו דהאיסור הוא ביחד עם הדין שעשה אחר שנטל שוחד וא"כ לא שייך אי עביד לא מהני, ולכן תי' באופ"א ע"ש. ועכ"פ נמצא מחלוקת בחקירה זו בגדר איסור לקיחת שוחד.

תמצית מראי מקומות

א. גמ' דף קה.

תניא ושוחד לא תקח מה ת"ל אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את הזכאי הרי כבר נאמר לא תטה משפט, אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אמרה תורה ושוחד לא תקח.

ומבואר גם כשדעתו לפסוק הדין בצדק מ"מ אסור ליקח דמי שוחד, ויל"ע בגדר איסור של הך נטילת ממון.

ב. רמב"ם הל' סנהדרין פכ"ג ה"א

כתב דאסור ליקח שוחד ואם לקח חייב להחזירו.

ג. ב"ח חו"מ סי' ט'

תמה מנלן דבר זה [ואדרבה בגזילה התורה אמרה כן בפירוש והשיב את הגזילה אשר גזל, וברבית כתיב וחי אחיך עמך דהיינו שיחזירנו, וכאן דלא כתיב מנלן דבר כזה].

וצידד הב"ח [וכן פירשו הגר"א והפלאה ונתיבות והמנ"ח] עפ"י הגמ' דתמורה [יובא באות הבאה] דכל דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני, וכאן דעבר על לא תקח שוחד לא מהני לקיחתו ולא נעשה שלו ושפיר צריך להחזירו [והעיר דלפ"ז דינו של הרמב"ם הוא רק לפי השיטות דקי"ל דלא מהני, ולמה הגמ' לא אמר נ"מ זה].

ד. גמ' תמורה דף ד: ודף ו:

כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד נחלקו אב"י ורבא אי מהני וחל מה שעשה באיסור או דלא מהני ולא חל. ובדף

ו. אמרו נ"מ ברבית קצוצה, דאם נטל רבית באיסור האם חל הקנין. ועפ"י ת"י האחרונים הא דחייב להחזיר השוחד

ה. שו"ע חו"מ סי' ט' א', גר"א שם

נפסק דינו של הרמב"ם דחייבין להחזיר השוחד. והגר"א ציין לגמ' תמורה הנ"ל, וכדברי הב"ח והאחרונים.

ו. מנחת חינוך מצוה פ"ג

מיישב הרמב"ם כהנ"ל, ועוד מיישב בזה למה אינו לוקה על לקיחת שוחד, דלהנ"ל הוי לאו 'הניתן לתשלומין' דהא חייב להחזיר המעות.

ז. מהרי"ם שיק על סה"מ מצוה פ"ג

מביא ישוב הנ"ל דאי עביד לא מהני וחולק עליו, דאין האיסור 'ליקחת הממון', אלא לדון דין בהטיית משפט.

ולכן ת"י דמאחר דאין דיניו דין שפיר לא חל הדין ואין לו זכות ליקח השוחד. [ועיין בב"ח ובמנ"ח שצידדו בעצמן לתרץ כן ורק לא נחו דעתם בזה ע"ש].

ח. הערות וציונים דף קה.

כתב חקירה הנ"ל בגדר איסור לקיחת שוחד, והוכיח כהנ"ל מהמנ"ח דהוי גוף לקיחת הממון. ועוד הוסיף בזה דהוי לאו הניתן לתשלומין הוא רק אי האיסור הלקיחת ממון, אבל אי האיסור הוא עשיית המשפט עם שוחד, אז מה שייך תשלומין בזה, ע"ש דבריו הנחמדים.

ליתר עיון:

יש קושית אחרונים למה אין לוקין על שוחד, ויוצא ג' תירוצים בדברי האחרונים המובאים לעיל

ט. מנחת חינוך הנ"ל

המנ"ח הקשה מ"ט אין אין לוקין על ל"ת דלקיחת שוחד,
ותי' עפ"י החינוך משום דהוי ניתן לתשלומין.

י. מהר"ם שיק הנ"ל

תי' לפי שיטתו דלעיל דאין הלקיחת שוחד האיסור אלא
ביחד עם עצם המשפט, די' ליישב דמשום דלקיחת
השוחד אינו גמר האיסור אלא בעיוות המשפט והוי לאו
שאין בו מעשה.

יא. הערות וציונים הנ"ל

הביא ממוצל מאש דבשעת לקיחת השוחד הוי התראת
ספק כיון דאינו עובר אלא א"כ דן את הדין לבסוף ע"ש.

שופטים. הלכות סנהדרין פכ"ב פכ"ג

גמר דין אי אהה ראשי לנצטע וואמריין הי"ד גמר דין אמר רב יהודה אמר רב (מכ"א אמר) ה' אע"פ שרצו בעלי הדין וכו'. הכי קיימא לן פשרה לריכיה קנין מחילה און לריכיה איש פלוני אמה חייב איש פלוני אמה זכאי:

ה' אע"פ שרצו בעלי הדין בפשרה וכו'. שם סמקא דגמרא והלכתא בפשרה לריכיה קנין:

י' יפה כח הפשרה וכו'. לא קי"ל כשמואל דאמר שנים אמה דין אלה שנקרא ב"ד מתוך אלה און דיניהם דין ויכולים בעלי הדין לחזור בהם ומשמע דאפי' קנין מידם יכולין לחזור בהם דאלמ"ה כמה יפה כח הפשרה. ודוקא הדיוטות אבל מומחין אפי' אחד דין דין והא דנקט ואם עשו פשרה וכו' משום רישא דשנים שדנו נקט אבל הי"ה באלה ששעה פשרה וקנין מידו און יכול לחזור בו:

ז' אסור לאחד מן הדיינים וכו'. פ' זה בורר ומניין לכשיאלא לא יאמר אני מזה ומיירי ממיינו אבל מה אעשה שחבירי רבו עלי על זה ואמר לא תלך רכיל בעמך ואומר הולך רכיל מגלה סוד ומיימין עלה עובדא דההוא תלמידא דנפק עליה קלא דגלי מלתא דאימאר כי מדרשא בחר כ"ג שנין אפקיה רב אחי מני מדרשא אמר דין גלי ריחא:

ח' שאל אחד מבעלי דיניו וכו'. פ' זה בורר ומסק הלה כר' אלעזר דאית ליה דמר ואית ליה דמר הילך ככח הכי מדכריהם נאטק פלוני:

ט' כך היה מנהגם וכו'. שם מייא ר' נחמיה אומר כך היה מנהגם של נקיי הדעת בירושלים וכו'. ואפשר שהשיטתו מכאן נקיי הדעת משום דכל דיינים לריכיה נהוג כך:

י' דין שהוא יודע בחבירו וכו'. נפ' שנועה העדות: וכך היו נקיי הדעת וכו'. פ' זה בורר כרישא כלשון רבינו:

פכ"ג א לא תקח שוחד וכו'. כפישי איתא ומיימי לה פ' שני דייני גזירות:

ולא

הוא מי שזכה אותו ולא אי זה דין הוא שחייבו: י' דין שהוא יודע בחבירו שהוא גולן או רשע אסור להצטרף עמו שנאמר מדבר שקר תרחק וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין און יושבים בדין עד שידעו עם מי הם יושבים ולא הותמים את השטר עד שידעו מי חותם עמהם ולא נכנסים לסעודה עד שידעו מי מיסב עמהם:

פרק שלשה ועשרים

א לא תקח שוחד אין צריך לומר לעות את הדין אלא אפילו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב אסור ועובר בלא תעשה. והרי הוא בכלל ארור לוקח שוחד. וחייב להחזיר

א טוח"מ ס' י"ט סמ"ג לאוין ט': ב טור שם סמ"ג עשין ס' ק"ז: ג סמ"ג לאוין ר"ח טוח"מ ס' ט':

כדי להעמיד דברי שניהם כותמים מדכריהם נודכה דמשמע דיש מחלוקת ביניהם ומחזר מדכריהם נודכה והשתא ליכא משום מיחזר כשקרא ולא משום הולך רכיל וכזה הרא"ש והלכתא כר"ח דאית ליה דתרווייהו ומסתבר טעמיה:

מ' כך היה מנהגם של אנשי ירושלים וכו'. שם מייא ר' נחמיה אומר כך היה מנהגם של נקיי הדעת שבירושלים וכו': י' דין שהוא יודע בחבירו וכו'. כרישא פרק שנועה העדות (דף ל'): מניין לדין שידע בחבירו שהוא גולן וכו' שלא יצטרף עמו מ"ל מדבר שקר תרחק: וכך היו נקיי הדעת וכו'. כרישא ריש פרק זה בורר (דף כ"ג) כלשון רבינו:

פכ"ג א לא תקח שוחד אין צריך לומר לעות את הדין וכו'. פרק שני דייני גזירות (דף ק"ה). ושומד לא תקח מה תלמוד לומר אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את

לחם משנה

דאמרי נגמ' דלרשב"ג אפי' נחד הוי דיחויא בעלמא ומנא להו הכי גס קשה דהוה ליה למפסק כחכמים כמו שהקשה הוא בעלמא וכן פסק הרא"ש ז"ל וכן פסק סמ"ג בעשין ק"ו. ואפשר לומר דרבינו והר"ף ז"ל אית להו דכיון דליכא קנין מה לי מד מה לי מרי דלא גרע מהא דקי"ל דקבל עליו קרוב או פסול בקנין מהני אם כן הוה הדין גבי פשרה דמהני קנין אפי' נחד לכ"ע ומ"ד מרי משום דלהוה סקדי ואע"ג דאמרו נגמ' לימא מלתא מנאי בפשרה היינו משום דהוה סבר דליירי בלא קנין ולכן היה סבר כמ"ד שנים הוה בדוקא ולאו משום דליהו סקדי אבל השתא דאמריין דליכא קנין א"כ מ"ד מרי ודאי דלאו דוקא דמה לי מד מה לי מרי ודאי דלא גרע מנקבל עליו קרוב או פסול כדכתיבנא ומאן דאמר מלתא כפובים כרי"ף ורבינו ז"ל דלא כחוספוס שכתבו דלע"ג דליכא קנין בעי מלתא משום דלא ליהוי קנין בטעות אלא

הגהות מיימוניות

אין להטעות ולעשות פשרה שאם היה יודע שנתברר דינו לזכות לא היה מתרצה לפשר ומיהו לשון התלמוד מוכרח ודאי כדפירש"י וברוח י"ל שלא ישעו אותו שיאמרו לו יראים אנהו שבא טעונו בדין ומיהו כשמתחייבין שבועה זה או זה שרי ודאי למישר להן לעשות ביצוע למפטר מעונש השבועה חוס' ע"כ: ח' [ג] והלכתא פשרה צריכה קנין עיני בסיבין ט' ו': ו' [ד] וה"ה באחד ששעה פשרה כדאייתא התם פ"ה פלוגי ופלוני מוכין וכו' וגם דלא כרבי יוחנן דאמר זכאי אלא כר' אלעזר דאית ליה דמר ואי

י' יפה כח הפשרה וכו'. ריש סנהדרין (דף ה'): מניא רבן שמעון בן גמליאל אומר הדין נבלשה פשרה בשנים יפה כח הפשרה וכו'. וכמו המפרשים דלאו דוקא שנים דהוא הדין אחד דכיון דקיימא לן דבעי קנין ביחוד נמי מנהיג. ואיכא למידק מה יפור כח יש בפשרה שבדין דכיון דפשרה מייירי בשקנו מידן הלא דין ג"כ אם קנין מידם שידון להם אחד אפילו קרוב או פסול אינם יכולים לחזור בהם כמבואר בספר כשיע. ויש לומר דכיון דקסה דין לא בעי קנין וכל פשרה בעיא קנין ספיר מני למימר יפה כח פשרה העשויה כמשפטו דהיינו בלא קנין. ומיהו איכא למידק דהא דמניא חוס' מהו (דף ר' ז') ביטוי בשלשה דברי ר"מ ותכמים אומרים פשרה ביחוד אמריין לימא מלתא מנאי בפשרה דמ"ס בשלשה ומ"ס בשנים ומ"מ ביחוד אמר רב אחא בר איקא וכו' מאל דאמר מרי אפילו חד נמי והא דקאמר מרי כי היכי דליהו עליה סקדי ויבין דגמ' מתיק דלרשב"ג נמי פשרה ביחוד ס"ל לנהו פסק רבינו דבפשרה שנים. ויש לומר דסבר רבינו דלא אומרי הכי אלא למדידי דלא לימא דתלמא מנאי בפשרה אבל פשטא דמילתא דלרשב"ג דפשרה בשנים דוקא היא ולא ביחוד וכן נראה מדברי הר"ף שכתב דברי רשב"ג סה"ס. אלא דלמדי איכא למידק אמאי פסק כרשב"ג דאמר בשנים כחכמים דאמרי ביחוד הוה ליה למיפסק ו"ע:

ז' אסור לאחד מהדיינים וכו'. כ' פק זה בורר (דף כ"ג). משנה ומנין ששאל אחד מן הדיינים לא יאמר אני הוא המוסר וכו'. ומשמע בתלמוד אחר. שם (דף ל"א). מעשה ההוא תלמידא דאפי' מילתא מני רב אחי נחד כ"ג שנין ואפקיה רב אחי ואכריז עליה דין גלי ריחא:

ח' שאל אחד מבעלי דיניו וכו'. שם (דף ל'). מיתבד היכי כתיבין ר' יוחנן אמר זכאי רשב"ל אמר פלוני ופלוני מוכין (פלוני) ופלוני מחייב ר' אלעזר אמר מדכריהם נודכה פלוני ופירש"י היכי כתיבין פסק דין במוקד שם מחלוקת וננו אחרי רביס זכאי סתמא משום שאם היו אומרים פלוני מחייב היה רכילתא ורשב"ל מייס למיחזר כשקרא או אמר סתמא זכאי דהוה משמע דכולהו זכו הדין כחמד ורבי אלעזר אומר

כדי להעמיד דברי שניהם כותמים מדכריהם נודכה דמשמע דיש מחלוקת ביניהם ומחזר מדכריהם נודכה והשתא ליכא משום מיחזר כשקרא ולא משום הולך רכיל וכזה הרא"ש והלכתא כר"ח דאית ליה דתרווייהו ומסתבר טעמיה:

מ' כך היה מנהגם של אנשי ירושלים וכו'. שם מייא ר' נחמיה אומר כך היה מנהגם של נקיי הדעת שבירושלים וכו': י' דין שהוא יודע בחבירו וכו'. כרישא פרק שנועה העדות (דף ל'): מניין לדין שידע בחבירו שהוא גולן וכו' שלא יצטרף עמו מ"ל מדבר שקר תרחק: וכך היו נקיי הדעת וכו'. כרישא ריש פרק זה בורר (דף כ"ג) כלשון רבינו:

פכ"ג א לא תקח שוחד אין צריך לומר לעות את הדין וכו'. פרק שני דייני גזירות (דף ק"ה). ושומד לא תקח מה תלמוד לומר אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את

הוא מי שזכה אותו ולא אי זה דין הוא שחייבו: י' דין שהוא יודע בחבירו שהוא גולן או רשע אסור להצטרף עמו שנאמר מדבר שקר תרחק וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין און יושבים בדין עד שידעו עם מי הם יושבים ולא הותמים את השטר עד שידעו מי חותם עמהם ולא נכנסים לסעודה עד שידעו מי מיסב עמהם:

כדי להעמיד דברי שניהם כותמים מדכריהם נודכה דמשמע דיש מחלוקת ביניהם ומחזר מדכריהם נודכה והשתא ליכא משום מיחזר כשקרא ולא משום הולך רכיל וכזה הרא"ש והלכתא כר"ח דאית ליה דתרווייהו ומסתבר טעמיה:

מ' כך היה מנהגם של אנשי ירושלים וכו'. שם מייא ר' נחמיה אומר כך היה מנהגם של נקיי הדעת שבירושלים וכו': י' דין שהוא יודע בחבירו וכו'. כרישא פרק שנועה העדות (דף ל'): מניין לדין שידע בחבירו שהוא גולן וכו' שלא יצטרף עמו מ"ל מדבר שקר תרחק: וכך היו נקיי הדעת וכו'. כרישא ריש פרק זה בורר (דף כ"ג) כלשון רבינו:

פכ"ג א לא תקח שוחד אין צריך לומר לעות את הדין וכו'. פרק שני דייני גזירות (דף ק"ה). ושומד לא תקח מה תלמוד לומר אם ללמד שלא לזכות את החייב ושלא לחייב את

לחם משנה

מורה זה ודאי אסור ללמד לו טענות של שקר חיוף וזהו אמרו עשיו עמנו כעורכי הדיינים. אבל כשהטענה נראית שהיא אמיתית והוא אינו יודע לאומרה אפילו שאינו יודע אותה כלל מזה ללמדה ופתח פיך לאלם הוא זו היא כוונה הטור ז"ל וטעם רבינו נתבאר:

מגדל עז

יכולין לחזור בהן. פ"ק דסנהדרין: ז' אסור לאחד מן הדיינים בו' עד אי זה דין שמיב אומר. כסנהדרין פרק זה בורר (דף כ"ג): י' דין שהוא יודע בחבירו בו' עד מדבר שקר תרחק. פרק שנועה העדות (דף ל'): וכן היו נקיי הדעת עד סוף הפרק. ריש פרק זה בורר (דף כ"ג): פכ"ג א ה לא תקח שוחד בו' עד מנון זה מומר. הכל פרק במרא דכמותות (דף ק"ה) וסיפא איתא פרק מנהלות מכירה ושם מפורש דין מחילה צריכה קנין ע"כ: ח' [ה] דלא דאמר פלוגי ופלוני מוכין וכו' וגם דלא כרבי יוחנן דאמר זכאי אלא כר' אלעזר דאית ליה דמר ואי

(ג) ואם לקח צריך להחזירו כשיתבענו הנותן. כ"כ הרמב"ם נפרק כ"ג מהלכות סנהדרין וקאי אכל שוחד אף נלקחו לזכות את הזכאי ומשמע דאם אינו מוצעו א"ל להחזירו אפילו לקחו לעוות את הדין דכיון שהנותן אינו מוצעו אס כן מוחל לו ויכול למחול כדרך שמוחל הגזל וכ"כ הרמב"ם (הל' מלוה וזה פ"ד הי"ג) דין רבית שזולתו נמי דייניס אס לזה למחול מוחל ודין רבית ושוחד שוין דיוולאס דייניס אכל אס אינו מוצעו הו"א ממיליה: ואיכא להקשות דמנא ליה להרמב"ם דשוחד ויולא דייניס דמריבית לא מני למילף דהתם גלי לן קרא דוחי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דניחי כדאימא נפרק אחיו נשך (ב"מ סג.) וי"ל דקפידא ליה להרמב"ם דברית נמי לא אינטרין קרא להכי דפשיטא היא כיון דקאמר רמנא (ויקרא כה לו) את כספך לא תמן לו נשך וכו' אי עבר ונתן גזל הוא וצני למיהדר דכיון דקאמר רמנא לא מעביד אי עבר לא מהני (תמורה ד: ו.) אלא כיון דכתיב ברית (יחזקאל יג יג) (מיה לא תמיה) [ומי לא ימיה] דאיכא למידרש למימא נימן ולא להשטין אי נמי ויראח מאלהיך (ויקרא כה לו) למורא נימן ולא להשטין וכדדריש ליה התם אליבא דרבי יוחנן דאמר אפילו רבית קלוזה אינה יולאה דייניס להכי אינטרין וחי אחיך עמך ומינה דבשוחד לא אינטרין קרא דפשיטא היא כיון דאמר רמנא לא תקח אי עבר ולקח צני למיהדר דגזל הוא יב:

(7) ואלא שוחד מסון בלבד וכו'. כ"כ הרמב"ם לטס והוא נרימא נפרק נפרא דכתובות ודיק מללא כמיז צנע לא תקח ומשמע פרישה

אפילו לזכות את הזכאי כו' וס' ע"ב אמר רבא מאי טעמא דשוחד כיון דקביל ליה מיניה אקרינא דעמיה לגביה והוא כנפיה ואין אדם רואה חובה לעלמו. מאי שוחד שהוא חד עכ"ל (ר"ל הנוטו והמקבלו) והיינו טעמא שאף שדעתו לזכות הזכאי מכל מקום אי אפשר שלא יהא נטוה ממיד לזכותו ועיין דרישה: (ג) ואם לקח צריך להחזירו כשיתבענו. כ"כ גם כן הרמב"ם ברש פק' כ"ג דטנהדרין. וקשה דמשמע דגזל פגיעה א"ל להחזירו אף על גב דעבר אלאו דלא פקח שוחד ומאי שנא מגזלה ורבי דמחייב להחזירו אף אס לא יפגענו ממנו. וי"ל דס"ל מדהארין תלמודא (בבא מציעא פרק אחיו נשך סג.) לתם טעמא דמחייב להחזירו לו הרמב"ם גזל פגיעה משום דכתיב (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך מחזירו לו כדי שימיה משמע היכי ט"ל דלא כתיב וחי אחיך לא נרין למיהדר ליה גזל פגיעה וי. וגזילה הוא דעני למיהדר משום אף שוחד מכל מקום אפילו גזל פגיעה. ועוד דשאי שוחד שנתן לו מדעתו יא מה שאין כן גזילה ודוק: (7) אלא אפילו שוחד דבריים. ס' דף ק"ה ע"ב) יליף לה מללא כמיז צנע לא תקח

פרישה
אפילו לזכות את הזכאי כו' וס' ע"ב אמר רבא מאי טעמא דשוחד כיון דקביל ליה מיניה אקרינא דעמיה לגביה והוא כנפיה ואין אדם רואה חובה לעלמו. מאי שוחד שהוא חד עכ"ל (ר"ל הנוטו והמקבלו) והיינו טעמא שאף שדעתו לזכות הזכאי מכל מקום אי אפשר שלא יהא נטוה ממיד לזכותו ועיין דרישה: (ג) ואם לקח צריך להחזירו כשיתבענו. כ"כ גם כן הרמב"ם ברש פק' כ"ג דטנהדרין. וקשה דמשמע דגזל פגיעה א"ל להחזירו אף על גב דעבר אלאו דלא פקח שוחד ומאי שנא מגזלה ורבי דמחייב להחזירו אף אס לא יפגענו ממנו. וי"ל דס"ל מדהארין תלמודא (בבא מציעא פרק אחיו נשך סג.) לתם טעמא דמחייב להחזירו לו הרמב"ם גזל פגיעה משום דכתיב (ויקרא כה לו) וחי אחיך עמך מחזירו לו כדי שימיה משמע היכי ט"ל דלא כתיב וחי אחיך לא נרין למיהדר ליה גזל פגיעה וי. וגזילה הוא דעני למיהדר משום אף שוחד מכל מקום אפילו גזל פגיעה. ועוד דשאי שוחד שנתן לו מדעתו יא מה שאין כן גזילה ודוק: (7) אלא אפילו שוחד דבריים. ס' דף ק"ה ע"ב) יליף לה מללא כמיז צנע לא תקח

(7) ואלא שוחד מסון בלבד וכו'. כ"כ הרמב"ם לטס והוא נרימא נפרק נפרא דכתובות ודיק מללא כמיז צנע לא תקח ומשמע פרישה

רמ"ז גמנית נדקה ו"ל ומאד מאד נרין לחזר צה ומאלי טעמא נמי כתב רבנו גאון עור ריש סימן כ"א מאד מאד נרין להמרק מן הגשמי מפני שבעריות הילך מתגרה טוהא גם (בריש סימן של"ו) בורה דעה כתב לענין רפואה ו"ל והוא שזוהר מאד מאד כמו שר"א לזכר דייני נפשות כו' מפני חומר פקוח נפש. ומאלי טעמא נמי שנינו במסכת אבות (פ"ד מ"ד) מאד מאד הי שפל רוח מפני שמדת הגאווה האדם נמשך אחריה מאד: ועיין בשלחן ערוך נה"ג סימן ל"ד סוף סעיף י"ג שכמעט מורי ורבי ר' משה ו"ל דאפילו אמר שדן כבר אסור לקבל ממנו על שיהיה חכמתו דנקרא שוחד מאוחר והוא מדברי הרא"ש שכתב נפרק זה צור (מי מ) הוציא דברי משה בסמין זה (אם ט) ולא כעיר שושן (פ"ה) דמחזירו ונראה לי שדינו כדין רבית מאוחר המוציא בורה דעה (סימן קס"ה) [ק"פ] (ד) דהיינו דוקא נדלמור לו שנתנו לו בשביל מעותו שחייב תלמוד דומר אלא אפילו לזכות את הזכאי. נרימא נפרק שני דייני גזרות (דף ק"ה ע"ב) ו"ל מנו רבנן לא פקח שוחד מה תלמוד דומר אי לזכות את החייב הרי כבר נאמר לא מטה משפט אלא

דרישה
התוספות פק' עד כמה (דף כ"ט ע"א) בדבור המתחיל מה אני בחנם וא"ת מילי נינהו וכדמוכח בריש פק' בתרא דכתובות דבתורת אגרא היינו שכו טרחו ובתורת שוחד היינו להשתדל ון לדוננו יפה ולהפך בזכותו ון וכדאמרינן התם אפילו לזכות את הזכאי כו' עכ"ל. ור"ל דאחד לא נלמד מחבירו דהוה אמינא דאף דבתורת אגרא אסור (מכח מה אני בחנם) מכל מקום א"צ לטרוח בחנם להפוך בזכותו יותר מדאי ון ואיכא נמי הוה אמנא אף שאסור לקבל שום דבר לזכותו בהיפוך וכות מפני שגורם ח"א סמיית עינים מכל מקום לקבל שכר טירחא בעלמא מותר קא משמע לן:

הגהות והערות
קצוצה אינה יוצאת בדינים (עיין ב"ח). ואפשר דדיק מדקפיד קרא למילף מוחי אחיך כו' דמשמעוהו אף בלא תביעה, ש"מ דבעלמא בעינן תביעה דייקא: (יא) וכדי לזכות את הזכאי (סמ"ע ס"ק ג.) ומשמע דאם לקח לזכות את החייב חייב להחזיר גם בלא תביעה. וקשה הא נתן מרעתו. (דוחק ולומר דדוקא בחייב את הזכאי קאמר, משום דדינו בטל, משא"כ בדיכה את הזכאי, דעיין ב"ח לקמן ס"ט שבשוחד דינו בטל מכל שכן מנטול שכר לדון, וצ"ע: [ב] ל"ט זה לאבי דאית ליה אי עבד מהני י"ל דאינו חייב להחזיר (הפלאה כתובות קה ע"א, נתיבות המשפט ס"ק א.) וצ"ע למה לא אמרו בתמורה זה הנפקא מינה בין אבי לרבא (ברכ"י ושערי המשפט ס"ק א): והנה הבי"ח כאן ס"ל דהרמב"ם פוסק כרבא דאי עבר לא מהני, אולם הלח"מ פ"ו מבכורות ה"ה כתב דפוסק כאבי דמהני. ורע"א בתשובה סימן קכט כתב דספיקא דדינא הוא. ובשדי חמד מערכת כ כלל ס עיין להבי"ח: [ג] וסב"ל מקום פסול לרין זה הואיל וכבר נתקרב דעתו, וראה מרבי ישמעאל ברבי יוסי ורבי ישמעאל ברבי אלישע דלא רצו לקבל המתנה ומכל מקום פסולא את עצמם לרין (שו"ת חת"ס ח"מ ס"י קס). וצ"ע דהתם לא היי רק מילתא דחסידיה (שו"ת ר"א גאורדאן ס"ד ס"ק ו): (יד) ופד"ל הנהירה תורה גם לא תתן שוחד כמו דהנהירה ברבית ללוה ולמלוה שמע מינה דאין האיסור מצד הנתנה עצמה רק מצד הטיית המשפט שגורם וכדאיתא בקרא בתר הכי הטעם כי השוחד יעור כו' (שו"ת חות יאיר ס"י קלו):

סוגיית הדרף

מארת עינים

חשן משפט ח"מ הלכות דיינים

שפתי בהן לה

בה להכותו. וכן אם היוקו נממוט פטור, כל"ל. וכן הוא שם [בדבינו ירוחם המובא בצינונים אות י'], וסיים שם וכמו דלפילו יכול להצילו בדבר אחר, עכ"ל [קש"כ]: סימן ט סעיף א' אן מאד מאד כו'. כן הוא לשון הטור [סעיף א'], ונפרישה [שם] כתבתי דמשום דמתמם ומשיכת האדם אחר הממון הזהיר נאזהרה כפולה וכמו מאד מאד. ומה"ט גם הטור צו"ד [ריש סי' ק"ט דצ"ח ריבית הזהיר נלשון זה, וכמו מאד מאד נר"ל לזהיר נאסור ריבית. גם בר"ס של"ו צו"ד כתב לענין רפואה ז"ל, והוא שזהיר מאד מאד כמו שראוי לזהיר דייני נפשות כו', והיינו מפני שומר פיקוח נפש, וכן הזהיר נאסור ערוה נאסן העור ריש סימן כ"א, ואז לכו"ל מה

לעשות דין במסרכו צו [להכותו] (וכן) אם היוקו סימן ט סעיף א' אן מאד מאד צריך הדיין כו'. עיין לקמן סי' ל"ד (נממונו) פטור ועיין לקמן ריש סימן י"א. סי"ח בהג"ה ובסמ"ע ס"ק מ"ו:

שהזהירו תכמי המשנה נלשון זה ואמרו [אבות פ"ד מ"ד] מאד מאד היו שפל רוח, מפני שטבע האדם למשך אחרי הגלוה: בן אפילו לזכות את הזכאי. כן הוכיחו צנ"ל דכמוטם [ק"ה ע"א] (ד)מדכמינן [שמות כ"ג ח'] (לא תקח שומד) [ושוחד לא תקח], דלילו להטות משפט כגד הזהיר ע"ז כמ"ט [דברים ט"ז י"ט] לא טקה משפט, לא תעשה עול נמשפט [ויקרא י"ט ט"ז], והטעם מפורש נקרא שנאמר [שמות שם] כי השמד יעור, ודו"ל [שם ע"ב] שמד נוטריקון "שהוא שד, ר"ל הוטמן והמקבל נעשים גוף אחד וא"ל להשמר שלא יטוה אחרינו, וכיון דלאסור לקבלו מחד, אסור ג"כ לקבל ממרווייהו צוה, ואפילו משניהן יחד אע"כ דלא שייך שם הוא טעמא, וכמ"ט דפרישה [סעיף א'] ע"ש: בן צריך להזהירו כשיתבענו. אבל נלא תביעה א"ל להזהירו כיון דלא קיבלו אלא מרלון הוטמן וכדי לזכות את הזכאי, ולא דמי לריבית דכמינן ביה [ויקרא כ"ה ל"ח] ומי אסוך עמך, עלך להזהיר לו כדי לחיות צו, ועיין פרישה [סעיף ב']*:

א [א]מאד מאד צריך הדיין לזהיר שלא ליקח שוחד [אפילו לזכות את הזכאי ואם לקחו] [צריך להזהירו כשיתבענו הנותן]. וכשם שהלוקחו עובר בלא תעשה כך הנותנו עובר בלפני עור לא תתן מכשול. ולא שוחד ממון בלבד (7) ממהדורת הסמ"ע. (8) ממהדורת הסמ"ע.

דההוא גבאר דציעור לר"י דקרי ליה בר שריסקאל כדאיתא התם, ומשום הכי שמתיה כדפירש"י שם שמנדין לכבוד הרב, ומ"ט לא הודיע האמת לר"ג. ותו דפירש"י דציעור שלוחא דרבנן וחייב מלקות, מאן דכר שמה מלקות. ותו דמאי השיב ר"י דעדיפא מיניה עבדינן, מי נתן לו רשות להוסיף על חיובו. ונ"ל אע"כ דבאמת שמתא חמירא מן נגידא, כדמוכח פרק ואלו מגלחין [מ"ק דף י"ז ע"א], היינו לפי עונש הנשמה, אבל כע"ז נח לבריות לטבול שמתא מהכאה ופשוט. וזה היה הויכוח בין ר"י לר"ג, דר"י היה רוצה להקניט לר"ג על שהזמינו כמבואר שם, וע"כ אמר כמתחכם דאותו איש ציעור שלוחא דרבנן דאינו חייב אלא מלקות ואפ"ה הכרוזתו עליו שמתא, והקשה לו ר"ג מ"ט באמת, והשיב לו דעדיפא מיניה כלומר דהוא חייב באמת שמתא, אלא דרב מנגיד (ואותו) [והוא] יותר חמור בעיני העולם, אבל אני עשיתי מה שהוא חמור באמת, נמצאנאן למדין דחייב שמתא ומלקות לפי ראות עיני הדיין יעשה לו, ומש"ה הוכירו הפוסקים פעם א' מלקות ופעם א' שמתא, ונקיט שמתא דיותר חמור בעיני נאמנות השליח, דאפי' בזה נאמן, כ"ש בהכאה הקלה. ובסמ"ע ס"ק כ"ג כתב דאינו נאמן בהכאה, וק"ל א"כ מאי פריך ר"ג

וגנדיה מר, דילמא לא היו שם עדים ואינו נאמן השליח ב"ד מלקות. עיין לשון ב"י [סעיף ט"ז], ק"ל עוד דיש לדקדק שלא הזכיר הרמב"ם פלוני הקלני אלא לנאמנות דשליח אבל לא [כתב אין משמתנין על זה, ובסוגיא זו משמע דשמתנין עליה. ולפי מ"ש נוחא הכל: סימן ט בשו"ע ס"א. כשיתבענו כו'. כתב הסמ"ע [סק"ג] ולי"ד לריבית. אשתמיטיה דברי רש"י פרק איהו נשך [ב"מ דף ס"א ע"ב] ד"ה ע"כ ח"ל, ריבית קצוצה, וכופין אותו ב"ד להחזיר אם תובע בחייו, ע"כ. הרי גם בריבית בעיני תביעה הוא קמ"ל דיוצא בדיינין כשיתבעו ומעשה בא' שאין לו ממון רק מה שלקחו ממנו בריבית קצוצה ועדיין לא החזירוהו לו, ובא המלוה לקחת אותו ריבית מיד אותו האיש מדר"ג. ונ"ל דא"צ ליתן, כיון שאין כאן תביעה מן הלוח שחוזרים אין כאן ממון כלל, דהרי בעיני תביעה כנ"ל. ועוד ראה מיר"ד סי' קס"א [ע"ש בט"ז סק"ג] דכתב שכופין אותו לקיים עשה דוחי אחיך עמך, אהדר ליה כי היכי דניחי, כמ"ש בנ"י פרק איהו נשך [ל"ד ע"א מר"ה ה"ף], וכאן לא מטי הריבית ללוח שיוכל להחיות עצמו, ע"כ אין מוציאין מדר"ג, וק"ל:

מורי הרב
דההוא גבאר דציעור לר"י דקרי ליה בר שריסקאל כדאיתא התם, ומשום הכי שמתיה כדפירש"י שם שמנדין לכבוד הרב, ומ"ט לא הודיע האמת לר"ג. ותו דפירש"י דציעור שלוחא דרבנן וחייב מלקות, מאן דכר שמה מלקות. ותו דמאי השיב ר"י דעדיפא מיניה עבדינן, מי נתן לו רשות להוסיף על חיובו. ונ"ל אע"כ דבאמת שמתא חמירא מן נגידא, כדמוכח פרק ואלו מגלחין [מ"ק דף י"ז ע"א], היינו לפי עונש הנשמה, אבל כע"ז נח לבריות לטבול שמתא מהכאה ופשוט. וזה היה הויכוח בין ר"י לר"ג, דר"י היה רוצה להקניט לר"ג על שהזמינו כמבואר שם, וע"כ אמר כמתחכם דאותו איש ציעור שלוחא דרבנן דאינו חייב אלא מלקות ואפ"ה הכרוזתו עליו שמתא, והקשה לו ר"ג מ"ט באמת, והשיב לו דעדיפא מיניה כלומר דהוא חייב באמת שמתא, אלא דרב מנגיד (ואותו) [והוא] יותר חמור בעיני העולם, אבל אני עשיתי מה שהוא חמור באמת, נמצאנאן למדין דחייב שמתא ומלקות לפי ראות עיני הדיין יעשה לו, ומש"ה הוכירו הפוסקים פעם א' מלקות ופעם א' שמתא, ונקיט שמתא דיותר חמור בעיני נאמנות השליח, דאפי' בזה נאמן, כ"ש בהכאה הקלה. ובסמ"ע ס"ק כ"ג כתב דאינו נאמן בהכאה, וק"ל א"כ מאי פריך ר"ג

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

באר הגולה
סימן ט א. לשון הטור מצרייתא כמות דף ק"ה ע"א. ב אפי' לקבל ממה מבעל דין לאחר גמר דין, כמ"ט הר"ש אשכנזי דבר טמא [סנהדרין דף כ"ז ע"א] [וע"ב] והצילו הרמ"א לקמן בסמ"ע ל"ד [סעיף י"ח]. ג. וכ"כ הרמב"ם ריש פרק כ"ג מהלכות סנהדרין. ד. שם [ברמב"ם דין ב'] ושם [בסדר], וכמו הבי"י ופשוט הוא.
מדיינין: ג. וכשם שהלוקחו. ולמד ג"כ מריבית צ"מ ע"ה ב':

צוה"ח
סק"א
משה"א
סק"ב
שפת"ש
סק"א

חזרת הדין (ד) [ה] והרמב"ן ז"ל חשב וכו' מנין ליואל מניח דין וכו'. ויעיין בספר פרשת דרכים דרך מלכותך [חלק ב' ד"ה רדע שהסמ"ג], מניח ששם הסמ"ג [ל"ח ר'] שכתב ג"כ דבלאו זה נכלל היואל, כמו הרמב"ן, אך אינו מונה פסוק זה רק בלאו אחד, וגם כלל הסמ"ג דין ראשון דלומד הדעת ג"כ ככלל לאו זה.

דין וכו' נטעות דבר שאין הדיקוס מודים, אבל אם טעו בדבר שהדיקוס מודים, חוזרים אף מזכות למוז, דויל קרי וכו', ועי"ש מוס' ד"ה שטעה, גבי שלא כדרכה, ור"מ שם ה"ט. וגם כאן שוים דיני מלקות לדיני נפשות, עי"ש בר"מ פי"א ה"ד.

וראיה לי, גבי בן נח אי יאל מניח דין חייב, ודאי מחזירין אותו לזכות, והוא מלד הסברא, אבל בלא זכאי ואלו למוז, נראה דמחזירין אותו, דבישראל גזירת הכמוז הוא, אבל לא בנן נח, אבל הדין הראשון דהוא מלד הסברא, נוהג גם כן בנן נח*.

ונוהגת בארץ ישראל, בזכרים כמו שאמרנו לפי שבהם המשפט, כמו שאמרנו כמה פעמים, אבל לא בנקבות לפי שאינן דנות. והעובר עליה ודן על פי עדות שאינה מכוונת כמו שאמרנו, עבר על מצות מלך, ועונשו גדול מאד שגורם להרוג נפשות שלא כדין.

(ד) והרמב"ן זכרוננו לברכה [בהשגותיו למצוה זו] חשב זה המקרא בשני לאוין ולענין אחר, והוא שנפטר בדיני נפשות בצדדין שנחייב בדיני ממונות, וסמך על מה שאמרו בגמרת סנהדרין [דף ל"ג ע"ב], תנו רבנן מנין ליוצא מבית דין חייב ואמר אחד יש לי ללמד עליו זכות שמחזירין אותו, שנאמר ונקי וצדיק אל תהרוג, כלומר וזה נקי הוא דשמא זה ילמד שהוא נקי, ומנין יוצא מבית דין זכאי ואמר אחד יש לי ללמד עליו חובה שאין מחזירין אותו, תלמוד לומר וצדיק אל תהרוג, וזה צדיק הוא שכבר יצא צדיק, הנה ידקדקו המקרא לשני לאוין. וכל ענינים אלה מן השורש שכתבתי, שרצה האל שנהפוך בכל זכות הנדון, שמא עשה תשובה וניחם על רעתו שעשה, ויהיה עדיין ממיישבי עולם, והוא ברוך הוא חפץ בישובו.

מצוה פג

שלא ליקח שוחד

(א) שלא יקח הדיין שוחד מבעלי הדין אפילו לדון דין אמת, שנאמר [שמות כ"ג, ח'] ושוחד לא תקח, ונכפל הלאו בתורה בזה הענין במקום אחר [דברים ט"ז, י"ט], וכן אמרו בספרי [שם] [ו]לא תקח שוחד, אפילו לזכות זכאי ולחייב חייבא.

מצוה פג, פו, אם ספק לאו ט"ו. רמב"ם לאוין רע"ד, הלכות סנהדרין פכ"ג ה"א. סמ"ג לאוין ר"ח. סמ"ק ר"ל. טור חו"מ ט'. א. עי"פ סה"מ להרי"מ.

בשולי המנחה

שני עדים כשרים⁴⁵, ויש לעיין לשיטתם האם עדות מיוחדת כשרה בבן נח⁴⁶. אבל הדין הראשון דהוא מצד הסברא, נוהג גם כן בבן נח. כן נראה מדברי המגילת אסתר⁴⁷ שביאר טעמו של הרמב"ם שלא מנה דין זה בלאו בפני עצמו, משום שסברא היא שא"א לחייבו אם יש לו צד זכות⁴⁸, ולפי"ז מסתבר שנוהג דין זה אף בבן נח. אך לדעת הרמב"ן שמנה דין זה בפני עצמו, משמע שמסברא

45. רמב"ם רע"ק"א למשניות כ"ק אות יא, חלקת יואב תנינא סי' יד, חזון איש כ"ק סי' י אות טו. 46. ואפשר שדבר זה תלוי במחלוקת שהביא רבינו לעיל מצוה ד אות יז האם עדות מיוחדת פסולה בכל שאר העדויות חוץ ממנו, או רק בנפשות, שלסוכרים שפסולה בכל העדויות ה"ה ישראל הדנים בני נח אינם דנים עפ"י עדות מיוחדת, ולסוכרים שרק בנפשות הקילה התורה, לא ילפינן להקל בכך נח ממה שהקילה תורה בדיני נפשות של ישראל, וכמש"כ רבינו לעיל מצוה עח אות ב.

47. אסתר א' טו. 48. ובערוך לנר סנהדרין לג, ב ד"ה ת"ל הוכיח כו מהא דבממוז מחזיריו ביו לזכות ביו לחובה. ועי"ש שביאר

אמאי אצטרך קרא דמחזירין לזכות בנפשות. 49. וראה רש"י סנהדרין עא, ב ד"ה משנגמר, שאחר שנגמר דינו למיתה אין לנו לחפש בזכותו ולהצילו. 50. יפה מראה ירושלמי סנהדרין פ"ד ה"ב, חידושי הרי"מ חו"מ ח"ב בחי' בסוף הספר לסי' כה (קכה, א). ובסנהדרין קטנה סנהדרין לג, ב ד"ה ת"ר וחמדת ישראל ח"א לאוין רצ ביארו בזה דברי הגמ' שם שמסית אין מחזירין דינו לזכות, שאם יש לתלות שהוא זכאי פשיטא שאין להרגו. ועי"ע ביאור הגרי"פ פערלא על סהמ"צ לרס"ג ל"ת קמ, ועי"ע ברכת שי ונעימות נצח סנהדרין שם. 51. וכמש"כ רבינו כע"ז לעיל מצוה עח אות ב.

סוגיית הדרף

מנחת

מצוה פג • שלא ליקח שוחד

חינוך

שיא

ט"ו שס וזיו"ד ס"י קס"א סק"ג, שהשיג על זה דגס צריצית צעי מציעה, ועיי"ש בגליון כנסת הגדולה. אבל עכ"פ כאן בשוחד אין חולק דלרריך מציעה, ובלא מציעה אינו צריך להחזיר*.

ועיקר הדין דלרריך להחזיר השוחד לא הראה הכסף משנה מקורו מאין יאל להר"מ דין זה, כיון דליכא עשה כמו גזילה וריבית, ומגלן דחייב בהשגה, ואפילו בגזילת קרקע, עיין מה שכתבתי לעיל בלאו דלא תחמוד [מצוה ל"ח אות ב' ד"ה והנה סברא], דאף דלא כתיב השגה מ"מ ברשותא דמריה איחא

המקור לחיוב החזרה

שיש קוס ועשה, כמו שכתב הר"מ פ"ג ממלוה ה"ד, והוצא כמה פעמים בחיבור זה [עיין מצוה ח' אות ד', רענד], אך עיין מה שכתבנו לעיל בלאו דלא תחמוד [מצוה ל"ח שם], דזה דוקא צניח לעשה, אבל לאו שלא יתק לעשה, רק מטעם ייתן לתשלומין, א"כ במקום שאינו משלם לוקין. ודעת הר"מ פח"י מסנהדרין ה"ב, דלאו הניתן לתשלומין אף שאינו יתק לעשה אין לוקין, ומכאן ג"כ ראה לזה אף דלא יתק, מ"מ כיון דניתן לתשלומין אין לוקין, ועיין שער המלך הל' חמץ ומצה פ"א ה"ג צבל יראה פלפל

באורך, אם כן יפה השיג האורים ותומים*. אך מ"מ טעמא צעי, מנא ליה להר"מ זה, דלמא באתם לוקה ואינו משלם, כיון דלא גילתה **הצריכה** גילתה **הצריכה** לעני"ד צטעס **הצריך** עיין תמורה ו' ע"א, רוצה הש"ס צסלקא דעתך לומר החילוק בין כל מילתא דאמר רחמנא לא מעביד אי עביד לא מהני או אי עביד מהני לענין ריבית קצוזה, דלאבי אין יוצאה צדיינים כיון דמהני, ולרבא יוצאה, ובתרי הכי מסיק דקראי פליגי, ואף לאבי יוצאה מחמת הקרא ותי אחיק עמך וגו', ואף לרבא אין יוצאה מקרא צנגשך [יחוקאל י"ח, י"ג], אבל אי לאו קרא תלוי צפולגמא ו' 14. א"כ כאן דליכא קרא, לרבא דסבירא ליה לא מהני מחויב להחזיר*, דכל מילתא דאמר רחמנא לא מעביד אי עביד לא מהני,

ואינה נגזלת כלל, אבל כאן דנותן לו צמתנה, רק התורה אסרה כמו ריבית, וצריצית יש מנזות עשה להחזיר, אבל כאן מנא ליה. ואפשר אם נתן שוחד להטות הדין, א"כ באתם הדין בטל ואין מגיע לו שכירות צעד הפעולה, אך צנתן לו עבוד דין אמת לזכות הזכאי, דהדין קיים, אמאי צריך להחזיר לו, וגם אפילו צהטה הדין, משכמת לה דלא הדר דינא, ואם כן אמאי חייב להחזיר לו*. והנה באורים ותומים ס"י ט' [אורים סק"ב], מציא צשם כנסת הגדולה [שם הגהת הטור סק"ב], דצנגטל שוחד לזכות הזכאי אינו חייב להחזיר, ואפשר הוא מטעם שכתבתי*. ובאורים השיג עלי, דלמא לא מנה הר"מ לאו זה בכלל הלוקין צפי"ט מסנהדרין, ועל כרחק מטעם דניתן לתשלומין, הא צכהאי גוונא לא ייתן לתשלומין והוה ליה ללקות. ואפשר כיון דמקצת הלאו יתק, יתק לכולו צמקוס

לזכות הזכאי, החזרה מלקות

בשולי המנחה

שנטל ממון בתורת שכר פעולה ולא בתורת שוחד¹⁰, ובאופן זה סובר שאף שאינו רשאי ליטול שכר, מ"מ אם נטל אינו חייב להחזיר¹¹.

אם כן יפה השיג האורים ותומים. כל זה לפי הטעם שכתב החינוך שאין לוקין על לאו זה משום שניתן להשבון. אך יש שביארו, שהרמב"ם סובר שאין לוקין על לאו זה משום שגמר האיסור הוא מה שדן את הדין לאחר שנטל השוחד, שאסרה התורה לעשות כן שמה יטה המשפט מחמת השוחד, ובשעת לקיחת השוחד עדיין לא נגמר ולא נתברר האיסור, ובשעת הטיית הדין אין בו מעשה¹². ויש שכתב כעין זה, שכיון שאיסור שוחד תלוי בדין, ודיין שנטל שוחד דינו בטל, אינו לוקה כיון שאין כאן דין¹³.

לרבא דסבירא ליה לא מהני מחויב להחזיר. אולם לפי דברי המהרי"ט¹⁵, שבמקום שאף אם נאמר לא מהני לא יתבטל האיסור מודה רבא דאי עביד מהני, אין שייך לחייבו להחזיר השוחד משום אי עביד לא מהני¹⁶. וכן לדעת הפנים מאירות¹⁷ ששנים שעשו מקח ואחד מהם עבר איסור במקח זה, לא אמרינן אי עביד לא מהני, אף בכה"ג לא אמרינן כן¹⁸.

10. ועיי"ש בכנה"ג שהביא מקור לדינו מהב"ח, ואכן חילוק זה בין נוטל שכר למקבל שוחד מבוואר בב"ח חו"מ סי' ט ובשו"ת סי' נא. 11. פנים במשפט חו"מ שם סק"ו. 12. מוצל מאש ח"ב סי' ב, מהר"ם שיק אות א (ועיי"ש אות ג שצידד לפרש כן דברי החינוך). 13. מנחה חדשה סוף אות א, ועיי"ש שציון שכיו"ב מבוואר ברמב"ם הל' בכורות פ"ו ה"ה. 14. ועי' להלן אות ז. 15. שו"ת ח"א סי' סט, הביאו רבינו לעיל סוף מצוה לב אות ב. 16. ערך שי חו"מ סי' ט ס"א עיי"ש, ועיי"ש טבעת החושן שם. 17. ח"א סי' לד, הביאו רבינו לעיל מצוה לח אות ב. 18. משפט ליעבב חו"מ סי' ט.

מצוה פג, שלא ליקח שוחד ובלא מציעה אינו צריך להחזיר. ומכל מקום אם עדיין לא דן את הדין חייב להחזיר, שעצם מה שמשאיר ממון זה אצלו בשעת הדין הוא כלקיחת שוחד¹.

אמאי חייב להחזיר לו. יש שכתבו, שאף באופן שלא טעה בדבר משנה חייב להחזיר השוחד מטעם זה, שכיון שהנוטל שכר לרון דינו בטל², כל שכן שהנוטל שוחד לרון דינו בטל אף אם שינה הדין באופן שאם טעה אינו חזר³, וא"כ נמצא שלא עשה מה שקצין עמו הבע"ד, שהרי לא חל פסק הדין לטובת נתן השוחד, ולכן חייב להחזיר מה שנטל⁴. ובחיבורו לחו"מ⁵ כתב רבינו שאף אם נטל שוחד לזכות את הזכאי דינו בטל מטעם אחר, שכיון שאסרה תורה ליטול ממון זה, נחשב הדין שנטלו רשע דחמס ופסול לרון⁶.

והפני יהושע⁷ כתב בביאור הדין שצריך להחזיר השוחד, שעיקר הדין שאסור ליקח שוחד יש ללמוד מלאו דגול וריבית ואונאה⁸, ומה דאצטרך קרא לאיסור שוחד היינו לענין זה שאף אם לקח חייב להחזירו⁹.

ואפשר הוא מטעם שכתבתי. יש שביארו, דהכנה"ג מיירי באופן

1. פתי מנחה אות ד, ויבינו במקרא שמות כג, ח. 2. בכורות כט, א. 3. כ"כ בב"ח חו"מ סי' ט, שו"ת חת"ס ח"ה סי' קס. 4. מהר"ם שיק, מנחה חדשה, תרועת מלך סי' נח, עין משפט חו"מ סי' ט סק"א עיי"ש, בית אהרן כתובות קה, א ד"ה וכן, סביב ליראיו על ספר יראים סי' רמב. 5. משפט שלום סי' ט ס"א. 6. וכ"כ רבינו להלן אות ו ד"ה וגם, שהנוטל שוחד פסול לעדות מטעם זה, ועיי"ש בשולי המנחה. 7. כתובות קה, א ד"ה הרי. 8. כקושית הגמ' בכתובות שם. 9. ועיי"ש שביאר שקושית הגמ' בכתובות שם אמאי צריך קרא לשוחד, היא על מה שנכפל איסור שוחד בתורה פעם שניה בפרי שופטים.

על כן פסק הר"מ שפיר דחייב להחזיר, דהלכה כרצא*. ומוה מוכח ג"כ דלא כדעת הלחם משנה פ"ו מזכורות ה' ה', והר"ש יפה במשנה למלך פ"ח ממלוה ה"א [ד"ה מ], דדעתם דפסק הר"מ כאב"י, עיין בדבריהם, ומכאן ג"כ מוכח דפוסק כרצא²¹, ובשער המלך פ"ג מגירושין הי"ט פלפל בזה, יעוין שם.

ולפי מה שכתבנו, נראה פשוט דהשוחד הוי חוב גמור, ויש עליו שעבוד נכסים, ואם מת נריכיס היורשים לשלם ככל גזל וחוב דעלמא, ולא דמי לריבית, דשם גזר הכתוב דלצריה לא אמר רחמנא, עיין ר"מ פ"ד ממלוה ה"ד, ובמשנה למלך, וביו"ד סי' קס"א ס"ו, אבל כאן דחייב להחזיר דלא מהני כלל, הרי הוא כגזל וכחוב דעלמא דיט עליו שעבוד נכסים וגם על היורשים²².

והטעם דבעי תביעה, לפי מה שכתבנו דלא מהני כלל, א"כ אמאי אין צריך להחזיר בלא תביעה²³, נראה משום דהוי כמחל לו, וכן הוא באוריים ותומים הנ"ל, וכאן וגבי ריבית כיון דבאמת נתן לו מרצונו ולא תבעו, הוי ליה כמחל לו*. ולפי זה להסביר דלא מהני מחילה צריבית, כיון דהוא מרצונו

החזרה
ליורשים

והתורה אסרתו, עיין ר"מ שם הי"ג, וצרא"ש צבא מליעא פרק איהו נשך [אות ב], צריך להחזיר אף בלא תביעה, וגם אפילו מחל בפירוש לא מהני. אף דעת הר"מ ורוב ראשונים דמהני מחילה גבי ריבית, הוא הדין כאן. הכלל דין זה שיה לריבית, כיון דנותן לו מדעתו כמו ריבית*, וכן הוא בקלות המושן סי' ט' סק"א³⁴, אחר זמן ראיתי צנתיבות המשפט שם [ביאורים סק"א], הרגיש צטעם דאי עמיד לא מהני³⁵, והגאון.

[ב] **ועיין** צטור יו"ד ריש סי' קס"א, דצפחות משוה פרוטה אין דין ריבית, ובחסו' כתובות פרק נערה שנתפתחה מ"ו ע"א ד"ה אחיא, ובצבא מליעא פרק איהו נשך ס"א ע"א ד"ה אס, דדעתם כן, או מכלל ופרט, או דכל איסורי ממון הוא בשוה פרוטה דהלכה למשה מסיני הוא, וכבר כתבתי כמה פעמים [עיין מצוה ל"ח אות ה', ועוד]. וכאן נראה לי פשוט, דצפחות משוה פרוטה עובריים בלא*, דלא גרע משוחד דברים דעובריים בלא זה*, עיין כתובות ק"ה ע"ב דמי כתיב ונצט לא תקח רק ושוחד לא תקח, א"כ אפילו שוחד דברים, א"כ פחות

בפחות
משוה
פרטה

בשולי המנחה

ומ"מ אינו חייב לילך ולהחזירו לבעלים כיון שלא חייבתו התורה בהשבה, אלא אם רצה הבעלים בא ונטל את שלו²⁹, ובחיבורו לחו"מ³⁰ הביא רבינו דברי הט"ז³¹, שמבואר מדבריו שכל זמן שלא תבעו הנותן לא חל חיוב על המקבל להחזיר השוחד שקיבל³².

הכלל דין זה שיה לריבית, כיון דנותן לו מדעתו כמו ריבית. יש שכתבו, שאין לדמות שוחד לריבית לענין זה, ש"ל שרק לענין ריבית לא מהני מחילת הלווה, כיון שאין הממון שלו אלא של המלוה, אלא שחייבה התורה את המלוה במצות עשה להחזיר ממון זה למי שנתנו לו, ובזה אין מועילה מחילת הלווה, שאין זה מפקיע מצותו של המלוה, אבל בשוחד ליכא מצות עשה להחזיר לנותן, אלא שכיון שנשאר הממון שלו ממילא חייב להחזיר לו את ממונו, וכיון שחוב ממון הוא מהני מחילת הנותן שאין המקבל צריך להחזיר לו את החוב³³.

דפחות משוה פרוטה עובריים בלא. יש שדקדקו, שאינו עובר בלאו בפחות משוה פרוטה, מלשון הגמ'³⁶ 'בא וראה כמה סמויות עיניהן של מקבלי שוחד וכו' והן נוטלין שוה פרוטה ומסמין עיניהן', ומשמע שבפחות משוה פרוטה אינו עובר בלאו³⁷. וכן מצינו במדרש³⁸ 'כל הנוטל שוחד שוה פרוטה מחבירו נקרא רשע', ומשמע שבפחות משו"פ אינו נקרא רשע³⁹.

דלא גרע משוחד דברים דעובריים בלאו זה. דברי רבינו הם לדעת הסבורים ששוחד דברים אסור מן התורה⁴⁰, אבל לדעת

על כן פסק הר"מ שפיר דחייב להחזיר, דהלכה כרצא. ואע"פ שלא זכה מקבל השוחד במעות אלו כלל, ועדיין הם של הנותן, וגם לא חייבתו התורה בהשבה, אלא שמי שנתן לו רשאי ליטול את שלו, מ"מ אף זה נחשב כלאו הניתן לתשלומין, וכמו שמצינו בדברי הרמב"ם¹⁹ שאם אחר בעה"ב ולא שילם לשכיר את שכרו אינו לוקה משום דהוי לאו הניתן לתשלומין, שהרי עדיין חייב לשלם לו שכרו²⁰.

הוי ליה כמחל לו. צ"ב דלפי מש"כ רבינו דאי עביד לא מהני ולא חלה הקנאתו א"כ מה מועיל מה שנתרצה הבעל דין ליתן לו, הא מ"מ לא חלה ההקנאה, ולא דמי לריבית שמועילה מחילה, משום דהתם חלה ההקנאה ואיכא רק חיוב חדש להחזיר הריבית, ועל זה שפיר שייכא מחילה, אבל הכא הרי לא חלה ההקנאה כלל וממון הבע"ד הוא²⁴. אולם מדברי הפוסקים²⁵ נראה שאם לא תבעו הוי הוכחה שמעיקרא מחל לו ונתן לו המעות נתינה גמורה, ולכן אינו חייב להחזיר כשלא תבעו, ומסתמית לשונם נראה שאינו חייב בכך אף אם בא לצאת ידי שמים, וכל זמן שאין הנותן תובעו יכול לתלות שמחל לו²⁶, ומהאי טעמא אם נתן לו חפץ בתורת שוחד רשאי להשתמש בו²⁷.

אולם יש שנקטו, שאף קודם שתבעו הרי הוא חייב לו, אלא שאין ב"ד מוציאין מידו את הממון כיון שנתנו לו הבעלים מדעתו ואינו תובעו²⁸, ולפי"ז אם נתן לו חפץ והוא קיים אצל מקבל השוחד אסור לו להשתמש בו כיון שאינו שלו,

19. הל' שכירות פי"א ה"א. 20. דברי חיים חו"מ דיני דיינים סי' ב, ועי"ש בהגהת בן המחבר, ובקובץ בית אהרן וישראל גליון יג עמ' ק, וע"ע פתי מנחה. 21. להלן מצוה שלט אות כד הביא רבינו ש"כ הרמב"ן בדעת הרמב"ם. 22. וע"ע בהפלאה כתובות קה, א ד"ה יצא לנו. 23. בחיבורו לחו"מ משפט שלום סי' ט ס"א, הניח רבינו דבר זה בצ"ע. 24. שמן המנחה. 25. לברוש חו"מ סי' ט סק"א, ב"ח שם, נתיה"מ שם סק"ב. 26. ברכי יוסף שם סק"א. 27. ישועות ישראל שם עי"מ סק"א. וראה להלן ציון 97 שכל זה רק באופן שדינו קיים, אבל אם אין דינו קיים חייב להחזיר לו אף בלא תביעה. 28. להם יהודה הל' סנהדרין פכ"ג ה"א, שבות יעקב ח"א סי' קלה, ועי' חרשי רבי שמואל ב"מ סי' כו. 29. ישועות ישראל שם. 30. משפט שלום סי' ט ס"א. 31. שם. 32. ועי' קצה"ח שם סק"א מש"כ ברעת הט"ז.

קיום ו"ע. ואפשר לחלק דגוף העדות צעינן שיאמרו דבר מזכור לא עפ"י אומדנא, אבל לענין קיום האומדנא הוא רק ראיה שכתבו עדות מזכור, ועל זה לא נאמר דלא אזלינן בחד אומדנא, דווקא בגוף העדות כגון האי דשמעון בן שטח, אבל כל שהעדות הוא מזכור לא שהראיה שנאמר העדות הזה שפיר איכא למימר דמועיל האומדנא דלא חזיף אינש.

ומטעם זה נראה לי דכצירא ליה לר' אביגדור (בשר"ת הרא"ש) [צמרדכי קידושין סימן

תקס"ט] המוצא צבית שמואל סימן קמ"א (ס"ק ע') דאם הבעל טוען צרי שהוא מוויף צעינן קיום מן התורה ר"ב, היינו כפני יהושע הג"ל דנגד חזקה בשעתיה מהני צרי לי מן התורה, אלא שיש לומר כיון דרק מטעם צרי אחינן עלה, אי איכא עד אחד האומר צרי לי נגד הבעל הוא צרי נגד צרי, ושוב סגי האומדנא דלא חזיף מן התורה, ולכך לא חששו, ועל זה סמכינן על השליח, ומיושב שיטת רבינו אביגדור דלא קשה עליו אמאי האמינו חז"ל לשליח ולא חשש דלמא יאמר הבעל צרי לי, כן נלע"ד.

קיום הגט
שה"ת
בשעת
זבעל ברי
לי

דברי חכמים

מצות השם

פג [נ] מצות לא תעשה על הדיין שלא ליקח שוחד, שנאמר (שמות כג, ח): "ושוחד לא תקח".

ואפילו לדון אמת. וחייב להחזיר. ואפילו שוחד דברים אסור. והנותן עובר על: "ולפני עוור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד) (בסימן רלג). ושכר בטלה, שניכר שהוא בטל ממלאכתו בעוד שהוא עסוק בדין, מותר ליקח משני הבעלי דינין בשוה. ואין לוקין על לאו זה, שהוא נתן להישבון (עיין כלל ח). ונוהג בכל מקום ובכל זמן:

מצוה פג

והיא להרמב"ם לא תעשה נ'. ולהרמב"ן היא מצוה פ' ולא תעשה מ"ח

דגם שוחד דברים בכלל. ולענ"ד בלאו הכי לא קשה לאונאת ממון ואונאת דברים הם צ' עניינים לכך נמנו לצ', משא"כ כאן הן שוחד דברים או של ממון מעוררים עיני הדיין וכיון דשניהם ענין וטעם אחד נמנה לחד.

מצות לא תעשה על הדיין שלא ליקח שוחד שנאמר (שמות כ"ג, ח') (לא תקח שוחד) [ושחד לא תקח].

ואפילו לדון אמת ואפילו שוחד דברים אסור. והמענין חכמה הקשה למה לא מנה לאו זה ולא דפרשת שופטים (דברים ט"ז, י"ט) דשוחד לא תקח לצ' מנזות, אחד על שוחד דברים, וצ' על שוחד ממון, כמו שדרשו ומנו לענין אונאה. ומירון דגם מחד קרא היינו דרשינן מדלא כתיב וצ"ע לא תקח משמע

שוחד
דברים

והנה הרמב"ם כתב (הל' סנהדרין פכ"ג ה"א) שם לקח שוחד כריך להחזיר אם תצו הנותן, וכתב הב"ח (ח"מ סי' ט') דהרמב"ם למד זה מהא דקיי"ל (תמורה ד' ע"א) כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד

רנב. ראה מה שכתב בזה בשו"ת חתם סופר חאה"ע ח"א סימן מ"ג וסימן מ"ט ובחידושי גיטין דף ב' ע"א.

דברי חכמים

החזרת
השוחד
לבע"ד

אי עביד לא מהני ריג, ולזה אפילו אם לקח שומד כדי לזכות הזכאי חייב להחזיר, וכנסת הגדולה חו"מ סימן ט' כתב דכיון דלקח כדי לזכות הזכאי אין צריך להחזיר, והתומים צסימן ט' (אורים ס"ב) הקשה דא"כ איך לא מנה הרמב"ם לאו זה בכלל הלוקין שהרי טעם דאין לוקין כתב החינוך (מצוה פ"ג) משום דניתן להשבות, ואי כנסת הגדולה דאם לקח כדי לזכות הזכאי אין צריך להשיב, אם כן צכהאי גוונא היה חייב מלקוח, ועוד הקשה למה צתמורה דף ו' (ע"א) דפריך מאי איכא צין אציי לרצא הו"ל למימר החזרת שומד איכא צינייהו לרצא צריך להחזיר ולאציי אין צריך להחזיר.

ולענ"ד לקיחת שומד כתבה צתורה הטעם כי השומד יעור והעידה התורה שאע"ג שהוא לוקח כדי לזכות הזכאי סוף הדבר יצא לעוות משפט, וגם אמרו רז"ל (כתובות ק"ה ע"ב) למה נקרא שומד שהוא ובעל דינו חד ונעשה כקרובו ונוגע בדבר, ואם כן נראה דטעם החזרת שומד אינו משום רצא דלא מהני, שהרי כתב הסמ"ע צחו"מ סימן ר"ח (ס"א) דהיכא דהדבר אינו אסור מלך עצמו לא אמרינן דלא מהני, וא"כ הכי נמי כיון דהתורה לא אסרה לקיחת שומד משום עצמה אלא משום דהתורה ירדה לסוף דעת הבריות שעל ידי שומד יוצא לדי עוות משפט או צרוב הפעמים או דחוששין לשום מיעוט צממון, ואם כן כיון דלקיחת שומד אסור רק משום עוות משפט ואינו אסור מלך עצמו צכהאי גוונא לא אמרינן לא מהני ריג, ואפילו הכי איכא למימר אע"ג דלא היה צריך להחזיר אין לוקין משום דלקיחת השומד אינו גמר האיסור והוא כלאו שאין צו מעשה, כעין

שומד
בכדי
לזכות
הזכאי

שכתב הכסף משנה (בפ"ו) [פ"ט] מה' קרבן פסח (ה"ז) דנותן פסח לערל אינו לוקה, וכתבתי צכללים (כלל ה') דכל שאין המעשה גמר העצירה הוא כלאו שאין צו מעשה ואין לוקין. ריג' ואפשר שכוונת החינוך ג"כ כך הוא, [ו]מה שכתב הטעם משום (דלא) [ד]ניתן להשבות, היינו שאם היה מחזיר שוב אין חשש עוות הדין, ואם כן צלקיחתו לא עשה מעשה של גמר האיסור.

עב"פ לפי הג"ל מלך לא מהני אין צריך להחזיר, אפילו הכי נראה דשפיר כתב הרמב"ם דצריך להחזיר, משום דלפי הג"ל אם לקח שומד ודן דין אפילו אם דן דין אמת אין הדין דין אם יש נפקא מינה מזה יכולין הצעלי דינים להחזיר, דהרי אפילו לוקח ממון כדי לדון דין אין דינו דין, ומכל שכן צשומד שאמרו חז"ל (כתובות ק"ה ע"ב) שהוא ובעל דין כחד וכקרוב שדן אם לא קיבלו שניהם אין דינו דין, ואם כן אפילו נתן לו על מנת לדון דין אמת מכל מקום כיון דאין דינו דין, אם כן צריך להחזיר מה שקיבל, דהרי לא נתן לו אלא על דעת שידון לו דינו ויהא פטור מחצרו ולא יהיה אגוד ציה, וכיון שזה אי אפשר אם נוטל שומד ממילא צריך להחזיר, כן נראה לי טעם הרמב"ם הג"ל.

[ב] ועל פי האמור למעלה יוצנו היטב דברי הרמב"ם שכתב דצריך להחזיר כשיתבענו, והקשו מאי שנא מגול דצריך להחזיר, ולהנ"ל אחי שפיר דוודאי מסתמא יש גילוי דעת דמוכח שלא נתן לו השומד אלא בצופן שיהיה דינו דין, וקיי"ל דגילוי דעת

רנ"ד. ראה בספר אמרי דוד מצוה פ"ג כתר מצות אות ג' שהביא את דברי רבינו לראיה למה שנסתפק לו וז"ל נסתפקתי אם עוברין על הלאו בשעת לקיחה או דוקא בשעת המשפט, וראיתי במהר"ם שייק נראה מדבריו שאינו עובר אלא בשעת המשפט כיון שמפורש בקרא הטעם כי השומד יעור אם כן אינו אלא בשעת המשפט, וצייץ להפלאה במס' כתובות דף ק"ה שנראה קצת דעובר משעת לקיחה ועייץ שם מה שהביא עוד ראיה לדברי רבינו דלא כהפלאה עיי"ש.

רנ"ה. עייץ לעיל מצוה י"ג.

רנ"ג. וז"ל הב"ח ואיכא להקשות מנא ליה להרמב"ם דשומד יוצא בדיינים דמרבית לא מצי למילף דהתם גלי קרא דוחי אחיך עמך, אהדר ליה כי היכי דנייחי, כדאיתא באיזה נשך בב"מ דף ס"ב וי"ל וכו', ומינה דבשומד לא איצטריך קרא דפשיטא היא כיון דאמר רחמנא לא תקח אי עבר ולקח בעי למיהדר דגול הוא, ועייץ בנתיבות המשפט ס"ק א' דלאביי דסובר אי עביד מהני אינו חייב להחזיר ועייץ בהפלאה מס' כתובות דף ק"ה ע"א, ובשער המשפט הקשה למה לא קתני בגמ' נ"מ זה בין אביי ורבא.

סוגיית הדף

מהר"ם

פרשת משפטים - מצוה פד

שיק

רנז

דמוכח מהני ועדיף מתנאי, ועיין בקידושין דף נ' ע"ב, ולכך צריך להחזיר, אבל אם אינו תוצע איכא גילוי דעת להיפך שנתן לו במתנה גמורה ומחל לו מיד בשעת נתינה בכל אופן שיהיה, ולכך כשלא [תצטוו] שפיר כתב הרמב"ם דאין צריך להחזיר, והכוונה כמו שכתב הלבוש דאז נראה למחל לו מיד בשעת נתינה ונתן לו בכל אופן שיהיה, וכן כתב הלבוש בחו"מ סימן ט' דאם תצטו אמרינן דמסתמא היה ירא מהדיין שיטה דינו ונתן לו כדי לשפוט כדין, אבל אם אינו תוצע אמרינן דמחל.

אחי שפיר דהכוונה של מחילה מיד בשעת נתינה נתן לו בחלוטין, וכן כתב בספר צרכי יוסף בחו"מ סימן ט' (סק"א).

ובזה מיושב מה שהקשה בקלוה"ח (סי' ט' סק"א) על מעשה טו"ז (שם) שפסק דאפילו זה שנתן הוא משועבד ומחויב לאחר וממילא השוחד הזה משועבד משום שיעבודא דר' נתן, אפילו הכי כתב הטו"ז משום שלא תצטו אינו יכול לגבות, והקשה הקלוה"ח הא קיי"ל שיעבודא דר' נתן אינו יכול למחול, ולהג"ל

[ג] כבר כתבתי למעלה דאין לוקין על לאו זה, וכתב צחינוך הטעם משום דניתן להשבות, לכאורה קשה לי ע"ז מאי שנא מהא דכתב הרב המגיד בפ"ג מהל' ומלוה ליה דין ד' דאם לקח בעל כרחך משכון לא מקרי לאו שניתן לתשלומין כיון דאין האיסור משום חסרון ממון אלא שלא יעשה דין לעצמו, וא"כ הכא נמי אם איש לוי מכל מקום הרי אין האיסור משום ממון דאפילו שוחד דצריס אסור אלא משום קירוב דעת הוא אסור, אם כן מה מועיל אחר כך אחר הדין, לכך נראה דהכוונה כמ"ס לעיל דאם לא היה דין איתו והשיב לו השוחד לא עשה עדיין שום איסור, דהאיסור הוא רק משום דין ר"ז והוי לאו שאין בו מעשה.

טעם שאין לוקים על לאו זה

מצות השם

פד (לד) מצות עשה להפקיר כל תבואות ופירות שהוציא הארץ בשנת השמיטה, שנאמר (שמות כג, יא): "והשביעית תשמטנה ונטשתה":

וכל הנועל כרמו ושדהו בשמיטה, ביטל מצות עשה; וכן אם אסף כל פירותיו לתוך ביתו; אלא יפקיר הכל. ומותר להביא לביתו מעט, כדרך שמביאין מן ההפקר. ואסור לעשות סחורה בפירות שביעית (ועיין כלל א). ונוהג בזכרים ונקבות:

מצוה פד

והיא להרמב"ם מצות עשה ל"ד. ולהרמב"ן מצוה פ"א ומצות עשה ל"ג

מצות עשה להפקיר כל מה שלמח ווגל בשנת השמיטה שנאמר (שמות כג, י"א) והשביעית תשמטנה ונטשתה.

ובל הנועל כרמו ושדהו או מאסף הכל לביתו ציטל מצות עשה זו, אמנם רש"י בחומש פירש מקרא זה לאסור החרישה וזריעה ומנטשתה יליף לאסור

מקור לחיוב הפקר השדה

זה רק כיון דהמציאות הוא דשייך להשיבו אם כן נכנס בהפטור של לאו שאין בו מעשה.

רנז. כוונת רבינו דמה שכתב החינוך דאינו לוקה משום דניתן להשבון הוא רק שם המושאל דאין הפטור משום כלל

כשקיבל כדי לזכות את החייב אבל מה שקיבל כדי לזכות את הזכאי אינו מחזיר [אולי טעמו דכיון דאינו מפורש בקרא ונלמד מדרשה לא אמרינן בזה אי עביד לא מהנין וכתב ע"ז התומים דע"כ גם בזה יש חיוב החזרת שוחד דהרמב"ם כשמונה הלאוין שלוקין עליהם לא מנה לאו זה. וע"כ הטעם שלא לוקים על לאו דשוחד הוא משום דניתן לתשלומין. ואי נימא דלזכות את הזכאי אין חיוב החזרת השוחד היה צריך ללקות. וע' במנ"ח מצ' פ"ג שהקשה אמאי לא לוקים בשוחד פמש"פ דלא ניתן לתשלומין ולמה שנתבאר גם פמש"פ ניתן לתשלומין ולא דמי לגזל.

הא דנקטו התומים והמנ"ח דלאו דלא תקחו שוחד נחשב ניתן לתשלומין ולכן לא לוקים עליו לכאור' אינו מוכן. דיש לעיין מהו גדר האיסור דלקיחת שוחד דזה פשוט דאם לקח שוחד ובסוף לא דן לא עבר וכן מוכח בגמ' דפריך אם לזכות את החייב הרי כבר נאמר לא תטה משפט וראיתי בשו"ת חוות יאיר ס' קל"ו [חלק מדבריו הובאו בפת"ת בס' ט' סק"ג] שהקשה מה קשה לגמ' נימא דקרא אתא לחייב משעת קבלת המעות כמו טומן משקלותיו במלח דעובר אפילו אם לא שקל בהם והוכיח מזה דפשוט לגמ' דאין איסור עד שידון. אך יש להסתפק בגדר האיסור. אם האיסור הוא לקיחת הממון כדי לזכות את הזכאי אלא שאם לא דן הוברר שלא היו המעות עבור זה שיזכה את הזכאי. או שהאיסור אינו לקיחת הממון אלא מה שדן במצב זה שבידו מעות מאחד מבעלי הדין. ואי נימא שהאיסור הוא מה שדן במצב זה, פשוט שלא שייך בזה לאו הניתן לתשלומין דמה יתקן בזה. ומדברי התומים והמנ"ח מוכח שנקטו שהאיסור הוא לקיחת הממון. והעירוני דכן מוכח מהא דמחזיר שוחד משום אי עביד לא מהני ע"כ האיסור קבלת הממון. אך מסברא היה נר' שאפילו אם האיסור הוא לקיחת הממון לא שייך בזה ניתן לתשלומין. דאין הקפידא חסרון

התורה פדוי אהנו מעשיו לענין הדאורייתא וה"נ מה"ט אינו יכול לתבוע חזרה השכר. אך פשוט שיש לחלק בזה וכבר דחה הדברי חיים שהובא בפת"ת ס' ט' סק"ט דלא דמי דהתם סו"ס קיים מצוה מן התורה אבל כאן אם הדין בטל לא נהנה כלל.

היכא דשכר עדי שקר כתב הנתיבות בס' ט' סק"א דפשוט שחייב לשלם השכירות דהאיסור הוא בעדות ולא בלקיחת השכירות. ומוכיח כן מרש"י ר"ה כב: ע"ש וגם המחנ"א הלי' שכירות ס' ט"ז מביא דברי רש"י שם בסוף דבריו ע"ש.

← **והכתיב ושוחד לא תקח.** כתב הרמב"ם בפכ"ג מהל' סנהדרין ה"א דאם עבר ולקח שוחד מחזירו כשיתבענו הנותן. הטעם לחיוב החזרת שוחד כתבו הנתיבות בס' ט' סק"א והמנ"ח במצ' פ"ג כיון דאמר רחמנא לא תקח, אי עביד לא מהני כמבואר בתמורה שהקשו ל"ל קרא לחזרת רבית ת"ל משום אי עביד לא מהני. וכדבריהם מפורש בגאון שם ס' ט' סק"ב ע"ש. ולפ"ז יוצא דאין חיוב השבה כמו בגזלן אלא דלא זכה בממון וממון חברו בידו והוי כפקדון שאסור לעכב ממון חברו. וצ"ע בזה בדברי המנ"ח דכתב דאיכא איסור שוחד גם על פמש"פ דלא גרע משוחד דברים. אך בזה ליכא חיוב החזרת שוחד כמו שבגזל פמש"פ ליכא חיוב השבה. ואיני מבין הא גם בשוה פרוטה ליכא חיוב החזרת שוחד אלא כיון דאי עביד לא מהני לא זכה והוי ממון חברו וא"כ ה"ה בפמש"פ לא זכה ולמה יהיה מותר לעכב ממון חברו וכי מותר לעכב פקדון פחות מש"פ. ומה שבגזל פמש"פ גרע מפקדון כתב העיר"ט בס' כ"ט כיון שפקע והשיב זוכה מכח הקניני גזילה. אבל בשוחד לכאור' אין לחלק בין ש"פ לפמש"פ.

התומים בס"י ט' באורים סק"ב מביא בשם הכה"ג דמה שיש חיוב החזרת שוחד הוא רק

הערות שני דיני גזירות דף קה. – קה: וציונים קצא

אסור גם שוחד מאוחר. עיקר הדבר שיש מקום לגזור על שוחד מאוחר שמא יתחייב הבע"ד לפני"כ בודאי מובן אבל הדמיון לריבית אינו מובן א"כ אמרינן דהאיסור לקיחת הממון כדי לזכות את הזכאי. בזה מדמים כמו שברבית מן התורה האיסור רק לפני"כ ורבנן אסרו גם אח"כ כך בשוחד. אבל אם האיסור הוא מה שדן כששוחד בידו א"כ בשוחד מאוחר ליכא מציאות זו ולא דמי לרבית מאוחרת.

דף קה:

מאי שוחד שהוא חד. מכאן למד התומים התר לתת שוחד לדיין עכו"ם כדי לזכות את הזכאי דאע"ג דבדיין ישראל עובר נותן השוחד על לאו דלפני עיור כמבואר ברמב"ם פכ"ג מסנהדרין ובשו"ע ס' ט' בעכו"ם ליכא איסורא. דכמו שעכו"ם נהרג ע"פ ע"א ואפילו ע"פ קרוב כך מביא התומים ש"א שנהרג גם ע"פ דיין קרוב וכיון דאיסור שוחד הוא משום דנעשים כחד א"כ האיסור הוא רק במקום שקרוב פסול לדון אבל אצל עכו"ם דליכא פסול בדיין הקרוב לבעל דין ה"ה דליכא איסור שוחד. אמנם חבו החולקים על התומים בזה כמו שמביא הפת"ת בסק"ג בשם החוות יאיר והדברי משפט, וגם המנ"ח במצ' פ"ג חולק ומביא את הרמב"ן בפרשת וישלח שכתב בשם הירושלמי שב"נ נהרג על לקיחת שוחד.

במה ששאלנו לעיל אמאי הוי לאו הניתן לתשלומין הא אין האיסור מה שחיסר ממון חברו אלא מה שלקח ממון כדי לזכות הזכאי ולקח ממון שגרם להטיית הלב ומה הועיל במה שהחזיר הממון אח"כ, העירוני לדברי החזו"א בספר אמונה ובטחון פ"ג אות ל' שכתב שדיין כשר גם במקום שיש לו נגיעה, ואזהרת שוחד אינו מכלל המשפטים אלא מכלל החוקים דהיינו שאינו אסור משום שמטה את לב הדיין אלא גזה"כ וכל ענין הטיית הלב שיש בשוחד הוא רק אחרי שאסרתו התורה היות והסתכל

ממונו של הבעל דין אלא לקיחת ממון כדי לזכות את הזכאי ומה תיקן בזה שאחר שדן החזיר השוחד. ודמי ללא תחמוד דסובר הרמב"ם בפ"א מגזילה ה"ט דאינו לוקה משום דאין בו מעשה ולא כראב"ד שכתב דניתן לתשלומין משום דהרמב"ם ס"ל שהאיסור אינו לקיחת הממון אלא חמדת הלב ולקיחת הממון הוא רק תנאי ואת חמדת הלב לא מתקן ע"י החזרת הממון לכן לא נחשב ניתן לתשלומין [וע' בפ"ק דב"מ דף ה': שכתבנו ביאור מחלוקת הרמב"ם והראב"ד בזה] וה"ה כאן מסברא נראה דלא נחשב ניתן לתשלומין.

אך צריך להבין א"כ מ"ט לא לוקים על לאו זה. ומצאתי בספר אמרי בינה דיני דינינים ס' ט"ז שמביא בשם ספר מוצל מאש שמה שלא לוקים על שוחד הוא משום דבשעת לקיחת הממון אינו לוקה דהוי התראת ספק. ואח"כ כשדן אין בו מעשה. והקשה האמרי בינה אמאי לא כתב דלא לוקים משום דניתן לתשלומין. ונר' דפשיטא ליה דכה"ג לא חשיב ניתן לתשלומין כמו שנתבאר. וע' בסמוך עוד בזה.

מדברי המוצל מאש שכתב דהא דאינו לוקה בשעת לקיחת הממון הוא משום דהוי התראת ספק משמע דס"ל דהאיסור הוא לקיחת הממון שאם האיסור הוא לדון א"כ לא צריך להגיע להתראת ספק ת"ל דאכתי לא עבד איסורא כלל. אלא מוכח דס"ל דהאיסור הוא לקיחת הממון ואעפ"כ ס"ל דלא נחשב ניתן לתשלומין כנ"ל. ונראה עוד דיש להביא ראיה דהאיסור הוא לקיחת הממון ולא מה שדן כשממון בידו. שהרמ"א כתב בס' ל"ד סע' י"ח שגם אחר שדן אסור לקבל מתנה מהבע"ד על מה שהפך בזכותו וכתב שם הגאון בסקמ"ד דכמו שמצאנו בריבית שמן התורה רק ריבית קצוצה אסורה ורבנן אסרו גם ריבית מאוחרת כמבואר במשנה בסוף איזהו נשך, כך בשוחד אף דמן התורה איסורו רק לפני שדן מדרבנן